

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Pro Sex. Roscio Amerino

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

M. TVLLII CICERONIS
M. TVLLII CICERONIS

PRO
SEX. ROSCIO AMERINO,
ORATIO SECUNDA.

SYNOPSIS.

meminit
hujus oratio-
nis. Cicer. lib. 2.
Officiorum
Adolescentes,
inquit, contra
L. Syllæ domi-
nantis opes
pro Sex. Roscio
Amerino
diximus. Me-
minit quoque
in Bruto, &
Plutarchus in
Cicerone Gel-
lus 15. c. 28.

Quæstio, An Sex. Roscius patrem suum interfecerit: eorum nomine bona Sexti Roscii ab ejus adversariis justè occupata. Accusa-
tor, Erutius: Accusatoris socii, Roscii duo, Capito & Magnus, & Chrysofonus Sylla libertus. Prætor, M. Fannius. Adflores, se-
natores. (P. Scipionem & Metellum, opinor) Sex. Roscius Amerinus, Reus; Patronus Sexti Roscii, Cicero. Acta in foro anno urbis 673.
Cicerone annum ætatis 27, agente, in qua et ipse Cicero vicit. Plutarch. in Cicero.

REDO ego vos, Judices, mirari, quid sit, quòd, cum tot summi oratores, homines-
que nobilissimi sedeant, ego potissimum
surrexerim, qui neque ingenio, neque au-
doritatem sim cum his, qui sedeant, compa-
randus. Omnes enim hi, quos videtis ad-
esse in hac causa, et injuriam novo scelere
confirma tam putant oportere defendi: defendere ipsi propter
iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adsint, propterea
quòd officium sequuntur: taceant autem idcirco, quia
periculum metuunt. Quid ergo? audacissimus ego ex om-
nibus? minime. at tanto officiosior, quàm ceteri? ne
istius quidem laudis ita sum cupidus, ut aliis eam prære-
ptam velim. Quæ me igitur res præter ceteros impulit, ut
causam Sex. Roscii reciperem? quia, si quis istorum dixisset,
quos videtis adesse, in quibus summa auctoritas est, atque
amplitudo: si verbum de re publica fecisset, id quod in hac
causa fieri necesse est: multo plura dixisset, quàm dixisset, puta-
3. verum, ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, liberè dixerim,
nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atque in vul-
gus emanare poterit. deinde, quòd ceterorum neque dictum
obscurum potest esse, propter nobilitatem & amplitu-
dinem, neque temerè dicto concedi, propter ætatem, & pruden-
tiam: ego si quid liberius dixerim, vel occultum esse pro-
pterea, quòd nondum ad rem, accessi, vel ignoscere adolescentia
mea poterit: tamen si non modò ignoscendi ratio, verum etiam
cognoscendi consuetudo jam de civitate sublata est.
4. accessit illa quoque causa, quòd à ceteris forsitan ita petitum
sit, ut dicerent, ut utrumvis salvo officio se facere posse arbi-
trarentur. à me autè ii contenderunt, qui apud me & amici-
tiam, & beneficiis, & dignitate plurimum possunt, quorum
ego neque benivolentiam erga me ignorare, nec auctori-
5. tatem aspernari, nec voluntatem negligere debeam. His de
causis ego huic causæ patronus existi, non electus unus,
qui maximo ingenio, sed relictus ex omnibus, qui minimo
periculo possem dicere: neque uti satis firmo præsidio de-
fensus Sext. Roscius, verum uti ne omnino desertus esset.
Forsitan queraris, qui iste terror sit, & quæ tanta formido,
quæ tot, ac tales viros impediatur, quo minus pro capite, &
fortunis alterius, quemadmodum consuerunt, causam ve-
lint dicere. Quòd adhuc vos ignorare non mirum est, pro-
pterea quòd consultò ab accusatoribus, ejus rei, quæ confa-

vit hoc judicium, mentio facta non est. Quæ res ea est? bo-
na patris hujusce Sex. Roscii, quæ sunt sexages: quæ de vi-
ro fortissimo, & clarissimo, L. Sulla, quem honoris causa
nomino, duobus millibus nummum se dicit emisse adole-
scens vel potentissimus hoc tempore nostræ civitatis, Luc.
Cornelius Chrysofonus. Is à vobis, judices, hoc postulat,
ut, quoniam in alienam pecuniam tam plenam, atque præ-
claram, nullo jure invaserit, quoniamque ei pecuniam vita
Sex. Roscii obstat, atque officere videatur, delectis ex ani-
mo suo suspicionem omnem, metumque tollatis. sese, hoc
incolumi, non arbitratur hujus innocentis patrimonium
tam amplum, & copiosum posse obtinere: 3. damnato, &
ejecto, sperat se posse, quòd adeptus est per scelus, id per luxu-
riam effundere atque consumere. Hunc sibi ex animo
scrupulum, qui se dies noctisque stimulat ac pungit, ut
evellatis, postulat: 4. ut ad hanc suam prædam, tam nefari-
am, adjuutores vos prosteamini. Si vobis æqua, & honesta
postulatio videtur, judices: ego contra brevem postu-
lationem assero, & quomodo mihi persuadeo aliquantò
æquiorum. Primum à Chrysofongo peto, ut pecunia, for-
tunisque nostris contentus sit. sanguinem, & vitam ne petat:
deinde à vobis, judices, ut audacium sceleri resistatis, in-
nocentium calamitatem levetis, & in causa Sex. Roscii, pe-
niculum, quòd in omnes intenditur, propulsetis. Quòd si aut
causa criminis, aut facti suspicio, aut qualibet denique
vel minima res reperitur, quam obrem videantur illi: non-
nihil tamen in defendendo nomine secuti: postremò si præ-
ter eam prædam, quam dixi, quidquam aliud causæ inve-
neritis: non recusamus, quin illorum libidini Sex. Roscii
vita petatur. sin aliud agitur nihil, nisi, ut iis ne quid desit,
quibus satis nihil est: si hoc solùm hoc tempore pugnatur,
ut ad illam opimam, præclaramque prædam damnatio
Sex. Roscii, velut cumulus, accedat: nonne cum multa in-
digna, tum vel hoc indignissimum est, vos idoneos habitos,
per quorum sententias, jusque jurandum id assequantur,
quòd antea ipsi scelere & ferro assequi consuerunt? qui ex
civitate in senatum propter dignitatem, ex senatu in hoc
consilium delecti estis propter severitatem, ab his hoc postu-
lare homines scarios, atque gladiatores, non modo ut sup-
plicia vitent, quæ à vobis pro maleficiis suis metuere atque
horrere debent: verum etiam ut & spoliis Sexti hoc judicio
ornati, auctique discedant? His de rebus tantis, tamque
atrocibus,

3. [Injuriam defendere.] Sic injuriam decesserit pro L. Flacco, tametsi
reprehendit Lambinus, inquit Gulielmus.
4. In hac causa, feri, necesse est.] Gulielmus cupiebat delecti vocem
ferri, tanquam supervacuum.
5. Damnato & ejecto sperat se posse.] Si Victoris. & Pall. sperat, unde
dicitur Gulielmus, sperat esse.

4. Ut ad hanc suam prædam, etc.] Sic Pall. & S. Victoris & verus
enim conjecit Horomannus & ad hanc, quòd attripuit a vidè Lambinus
aliquæ.

5. Nonnihil tamen in defendendo, etc.] Vox tamen non est in Pal. tert.
6. Spoliis Sexti hoc judicio ornati.] Vulgati, Sex. Roscii, sed nomen al-
terum non est in Pall. aut codice S. Victoris.

atrocibus, neque satis me commodè dicere, neque satis graviter conqueri, neque satis liberè vociferari posse intelligo. Nam commoditati ingenium, gravitati aetas, libertati tempora sunt impedimento. Huc accedit summus timor, quem mihi natura, pudorque meus attribuit, & vestra dignitas & vis adversariorum, & Sex. Roscii pericula. Quapropter vos oro, atque obsecro, iudices, ut attentè, bonaque cum venia verba mea audiat. Fide, sapientiaque vestra fretus plus oneris sustuli, quam ferre me posse intelligo. hoc onus si vos aliqua ex parte allevabit, feram, ut potero, *sudis*, & *industria*, iudices, sin à vobis (id quod non spero) de ferar: tamen animo non deficiam. & id, quod suscepi, quoad potero perferam, quòd si perferre non potero: *opprimi me onere officii malo*, quam id, quod mihi cum fide semel impositum est, aut propter *perfidiam* abjicere, aut propter *infirmitatem* animi deponere. Te quoque magnopere, M. Fanni, quaeso, ut, qualem te jam antea populo Romano præbuisse, cum huic idem quaestioni iudex præesses, talem te & nobis, & populo Romano hoc tempore impertias. Quanta multitudo hominum convenerit ad hoc iudicium, vides: quæ sit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut *aeris*, ac *ferrea iudicia* fiant, intelligis. Longo intervallo iudicium interficarios hoc primum committitur, cum interea cædes indignissimæ, maximæque factæ sint. Omnes hanc quaestionem te prætor de manifestis maleficiis, quotidianamque sanguine non haud remissius sperant futuram. Qua vociferatione in ceteris iudiciis accusatores uti consueverunt, ea nos hoc tempore utimur, qui causam dicimus. Petimus abs te, M. Fanni, à vobisque, iudices, ut quam *acerrimè maleficia vindicatis*: ut quam fortissimè hominibus audacissimis resistatis: ut hoc cogitetis, nisi in hac causa, qui vester animus sit, ostendatis, eò prorumpere hominum cupiditatem, & scelus, & audaciam, ut non modò clam, verum etiam hic in foro, ante tribunal tuum, M. Fanni, ante pedes vestros, iudices, inter ipsa subsellia cædes futuræ sint. Etenim quid aliud hoc iudicio tentatur, nisi ut id fieri liceat? Accusant ii, qui in fortunas hujus invaserunt: causam dicit is, cui, præter calamitatem, nihil reliquerunt. Accusant ii, quibus occidi patrem Sext. Roscii, bono fuit: causam dicit is, cui non modò luctum mors patris attulit, verum etiam *egestatem*. Accusant ii, qui hunc ipsum jugulare summè cupierunt: causam dicit is, qui etiam ad hoc ipsum iudicium cum præsidio venit, ne hic ibidem ante oculos vestros trucidetur. Denique accusant ii, quos populus poscit: causam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat.

4. Atque ut facilius intelligere possitis, iudices, ea, quæ facta sunt, indigniora esse, quam hæc sunt, quæ dicimus: ab initio, res quemadmodum gesta sit, vobis exponemus: quo facilius & hujus hominis innocentissimi miseras, & illorum audaciam cognoscere possitis, & *resp. calamitatem*.

5. Sex. Roscius, pater hujusce, municeps Amerinus fuit, cum genere, & nobilitate, & pecunia non modò sui municipii, verum etiam ejus vicinitatis facile primus, tum gratia atque hospitii florens hominum nobilissimorum. Nam cum Metellis, Serviliis, Scipionibus erat ei non modò hospitium, verum etiam domesticus usus, & consuetudo: quæ (ut æquum est) familiaris, honestatis, amplitudinisque gratia nomino. itaque ex suis omnibus commodis hoc solum sibi

reliquit. nam patrimonium domesticæ prædones vi ereptum possident: fama, & vita innocentis ab hospitibus, amicisque paternis defenditur. Hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobilium dignitas, & salus in discrimen veniret, præter ceteros in ea vicinitate eam partem, causamque opera, studio, auctoritate defendit. Etenim *RECTVM PVTABAT*, procorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur. Posteaquam victoria constituta est, ab armisque recessimus: cum proscriberentur homines, atque ex omni regione caperentur, ii, qui *adversarii* fuisse putabantur: erat ille Romæ frequens: atque in foro, & in ore omnium quotidie versabatur: magis ut exultare victoria nobilitatis videretur, quam timere, ne quid ex ea calamitatis sibi accideret. Erant ei veteres inimicitia cum duobus Rosciis Amerinis, quorum alterum sedere in accusatorum subsellis video, alterum tria hujusce prædia possidere audio. quas inimicitias si tam *cavere* potuisset, quam *metuere* solebat, viveret. Neque enim, iudices, injuria metuebat, nam duo isti sunt T. Roscii, quorum alteri Capitonii cognomen est: iste, qui adest, Magnus vocatur: verus, ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper se ad eum lanistam contulit, qui cum ante hanc pugnam 2 *iro* esset scientia, facile ipsum magistrum scelere, audaciaque superavit. Nam cum hic Sex. Roscius esset Amerinæ, T. autem iste Roscius Romæ: cum hic filius assiduus in prædiis esset, cumque se voluntate patris rei familiari, vitæque rustica dedisset: iste autem frequens Romæ esset: occidit ad balneas Palatinas, rediens à coena Sextus Roscius. Spero ex hoc ipso non esse obscurum, ad quem *suspicio maleficii* pertineat. Verum id quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuum res ipsa fecerit, hunc a sinem culpæ iudicatore. Occiso Sex. Roscio, primus Ameriam nunciat 3 Mallius Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris istius T. Roscii: & nuntiat domum, non filii, sed T. Capitonis, inimici: & cum post horam primam noctis occisus esset, primo diluculo nuncius hic Ameriam venit. decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cisis pervolavit: non modò ut *exoptatum inimico nuntium* primus afferret, sed etiam *traorem inimici*, quam recentissimum, telumque paulò antè è corpore extractum ostenderet. Quatriduo, quo hæc gesta sunt, res ad Chrysogonum in castra Luc. Sullæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demonstratur: bonitas prædiorum, (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tiberim ferè omnes tangunt) hujus *inopia & solitudo* commemoratur. demonstrant, cum pater hujusce, Sex. Roscius, homo tam splendidus, & graciosus, nullo negotio sit occisus, perfacile hunc hominem, incautum, & rusticum, & Romæ ignotum, de medio tolli posse. ad eam rem operam suam pollicentur. 5 Ne diutius vos teneam, iudices, societas coitur. 6 Cum jam proscriptionis mentio nulla fieret, & cum etiam qui antea metuerant, redirent, ac jam defunctos sese periculis arbitrentur: hominis studiosissimè nobilitatis manceps sit Chrysogonus. tria prædia vel nobilissima Capitonii propria traduntur, quæ hodie possidet: in reliquis omneis fortunas iste T. Roscius nomine Chrysogoni, quemadmodum ipse dicit, impetum facit. 7 Hæc

P 5:

bona

1. *Haud remissius sperant futuram*) Palli nostris & edd. antiquis non adest *haud*. habentque *dimissius* sive *dimissius*. S. Victoris, *dimissivi*. Super etiam non agnoscebant propositionem de.

2. *Tyrus esset scientia*) Pall. S. Victor. edd. veteres *tyra esset quod sciam*.

3. *Mallius Glaucia*) Sic legendum contendit P. Manutius, neque aliter Pall. octavo duo tamen alii, & olim euss. *Mallius*.

4. *Incautum & rusticum & Romæ ignotum*) Editio antiquissima, & rusticum & tunc & Romæ. posterior paulò *incautum & tunc & Romæ*. restat. tamen vulgata in aliis Palli.

5. *Ne diutius vos teneam*) Pronomen, *vos*, non est in Pall. aut codicibus S. Victoris. abjicitque Gulielmus.

6. *Cum jam proscriptionis mentio nulla fieret*, &c.) Monuit Lipsius libro III. Variorum cap. 6. locum hunc legi in Solipatro Charitro sine libro III. Infit. Gram. scripti tamen nihil tale præferunt, à quibus abire mihi religio. videatur item de hoc loco Hbomanus libri I. observat. cap. II.

7. *Hæc bona nuntiat sexages H. S. duobus millibus nominum*) Vett. edd. 888. *si fuerit cum duobus millibus nominum*.

bona sexagies π -s. emantur duobus millibus nummum. **N**ec omnia, iudices, imprudente L. Sulla facta esse & certe scio. Neque enim mirum, cum eodem tempore & ea, 2 quæ præterita sunt, & ea, quæ videntur instare, præpararet: cum & pacis constituenda rationem, & belli gerendi potestatem solus habeat: cum omnes in unum spectent, unus omnia gubernet: cum tot, tantisque negotiis distentus sit, ut respirare liber non possit: si aliquid non animadvertat: cum præsertim tam multi occupationem ejus observent tempusque aucupentur, 3 ut, simul atque ille desuperis, aliquid hujuscemodi moliantur. Huc accedit, quod quamvis ille felix sit, sicut est: 4 tamen IN TANTA FELICITATE nemo potest esse in magna familia, qui neminem, neque servum, neque libertum improbum habeat. **I**nterea iste T. Roscius, vir optimus, procurator Chrylogonomi luctu perditum, 5 qui nondum etiam omnia paterno funeri iusta solvisset, nudum eiecit domo, atque focis patriis, diisque penatibus præcipitem, iudices, exturbat: ipse amplissima pecunia fit dominus. Qui in sua re fuisset egentissimus, erat (ut sit) insolens in aliena. Multa palam domum suam auferbat: plura clam de medio removebat: non pauca suis adiutoribus largè, effusèque donabat: reliqua, constituta auctione, vendebat. Quod Amerinis usque eo vitium est indignum, ut urbe tota staret, gemitusque fieret. Etenim multa simul ante oculos versabantur: mors hominis florentissimi, Sex. Roscii, crudelissima: filii autem ejus egestas indignissima: cui de tanto patrimonio prædo iste nefarius non iter quidem ad sepulcrum patrum reliquisset: 6 bonorum emptio flagitiosa, flagitiosa possessio, furta, rapinae, donationes. Nemo erat, qui non ardera omnia mallet, quam videre in Sex. Roscii, viri optimi, atque honestissimi, bonis iactantem, ac dominantem T. Roscium. **I**taque decurionum decretum statim sit, UT DECURIONUM proficiscantur ad L. Sullam, doceantque eum, qui vir Sex. Roscius fuerit conquerantur de istorum scelere, & injuriis: orent, ut & illius mortui famam, & filii innocentis fortunam conservatas velit. Atque ipsum decretum, quæso, cognoscite. **D**ECRETUM DECURIONUM. Legati in castra veniunt, intelligitur, iudices, id, quod jam ante dixi, imprudente L. Sulla, scelera hæc, & flagitia fieri. nam statim Chrylogonus & ipse ad eos accedit, & homines nobiles allegat iis, qui peterent, ne ad Sullam adirent, & omnia Chrylogonomi, quæ velent, esse facturum pollicerentur. **U**sque adeo autem ille pertimuerat, 7 ut mori mallet, quam de his rebus Sullam doceri. Homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fugerent, cum ille confirmaret, sese nomen Sex. Roscii de tabulis exenturum, prædicia vacua filio traditurum: cumque id ita futurum T. Roscius Capito, qui in X. legatis erat, appromitteret, crediderunt: Ameriam te inorata reverterunt. Ac primò rem differere quotidie, ac procrastinare illi cœperunt: deinde aliquanto lentius, nihil agere, atque deludere: postremo (id quod facile intellectum est) insidias vita hujuscæ Sex. Roscii parare: neque sese arbitrari posse diutius alienam domino 27. incolumi obtinere. Quod is simulatque sensit: de amico

rum, cognatorumque sententia Romam confugit, & se ad Cæciliam, Nepotis filiam, quam honoris causa nomen, contulit, qua pater usus erat plurimum: in qua muliere, iudices, etiam nunc, id quod omnes semper existimaverunt, quasi *exempli causa*, vestigia antiqui officii remanent. Ea Sex. Roscium inopem, eiecit domo, atque expulsam ex suis bonis, fugientem latronum tela, & minas, recepit domum: hospiti que oppresso jam desperatoque ab omnibus, opitulata est. Ejus virtute, fide, diligentia factum est, ut hic potius vivus in reos, quam occisus in proscriptos referretur. Nam postquam isti intellexerunt, summa diligentia vitam Sex. Roscii custodiri, neque sibi ullam cædis faciundæ potestatem dari: consilium ceperunt plenum sceleris, & audaciæ, ut nomen hujus de patricio deferrent: ut ad eam rem aliquem accusatorem veteris compararent, qui de ea re posset dicere aliquid, in qua re nulla subesset suspicio: denique ut, quoniam crimine non poterant, tempore ipso pugnarent. ita loqui homines: **Q**UOD IUDICIA TAM DIV FACTA NON ESSENT, CONDEMNARI EVM OPORTERE QUI PRIMVS IN IUDICIUM ADDUCTVS ESSET: huic autem patronos propter Chrylogoni gratiam defuturos: de bonorum venditione, & de ista societate verbum esse facturum neminem: ipso nomine patricii, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defensus esset. Hoc consilio, atque adeo hac amentia impulsus, quem ipsi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum jugulandum vobis tradiderunt. Quid primum querat? aut unde potissimum 9 iudices ordiar? aut quod, aut à quibus auxilium petam? Deorumne immortalium? populine? vestramne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem? Pater occisus nefarie, domus obsessa, ab inimicis bona ademta, possessa, direpta: filii vita infesta, sæpe ferro, atque insidiis appetita. quid ab his tot maleficiis sceleris abesse videtur? tamen hæc aliis nefariis cumulat, atque adaugent: crimen incredibile confingunt: testis in hunc, & accusatores hujuscæ pecunia comparant: hanc conditionem misero ferunt, 10 ut optet, utrum malit, cervicis Roscio dare, an insutus 11 in culleum (supplicium patricidarum) per summum dedecus vitam amittere. Patronos huic defuturos putaverunt: defunt. qui liberè dicat, qui cum fide defendat, id quod in hac causa est satis, quoniam quidem suscepi, non deest profecto, iudices. Et forsitan in suscipienda causa impulsus adolescentia fecerim: quoniam quidem semel suscepi, licet hercules undique 12 omnes in me terrores, periculaque impendeant omnia; succurram, atque subibo. Certum est, deliberatumque, quæ ad causam pertinere arbitror, omnia non modo dicere, verum etiam libenter, audacter, libereque dicere. 13 nulla res tanta existat, iudices, ut possit vim mihi majorem adhibere metus, quam fides. Etenim quis tam dissoluto animo est, qui hæc cum videat, tacere, ac negligere possit? patrem meum, cum proscripi non esset, jugulatis: occisum in proscriporum numerum retulisti: me domo mea per vim expulisti: patrimonium meum possidetis. Quid vultis amplius? etiamne ad sub-

sellia

1. *Certe sit.* Editi nuper errè; sed contra mss. nostros.
2. *Ea quæ præterita sunt & ea quæ instare.* Lambinus ex nescio quo longè optimo libro, interserit, sunt reparati, & ea &c. cum nihil ejus esset in Vetr. edd.
3. *Ut simul atque ille desuperis.* Non est quod quis verbum istud sollicitè, sic enim etiam P. Syrus: Desuperis apertè quod positi deperdere.
4. *Tamen in causa felicitatis.* Lambinus & Aldus Nepos abiecerunt in præteritis libros editos scripsitque.
5. *Qui nondum etiam omnia paterno funeri iusta solvisset.* Verbum omnia revocavimus; quod erat in edd. præcis in S. V. C. O. item Pal. tert. & octavo.
6. *Deorum omnipotens flagitiosa, flagitiosa possessio.* Lambinus afferret extate in Memmiano reperitur, *flagitiosa*, id admodum Gallienus, te & or tamen nihil hujus extate in nostris.
7. *Ut mori mallet.* Antonius Augustinus; ac omnia mallet, quod re-

prehendit iure Gulielmus.

8. *Ei sese ad Cæciliam Nepotis filiam, &c.* Sic & Pall. & edd. Vetr. Lambinus recepit in contextum Horomani conjecturam; Cæciliam Balaris filiam, Nepos foris.
9. *Iudicio ordiar?* Est à Palat. tert. o. S. V. C. O. neque aliter edd. Vetr. nisi quod transposita voces, ordiar iudicis? vulgo ordiar.
10. *Ut optet, utrum malit, &c.* Suspectum mihi profus illud ut optet.
11. *In culleum (supplicium patricidarum) &c.* Lambinus funditus dele- vit duas istas voces lunulis inclasas verum restant in mss. omnibus; huic si fiat, *supplicium patricidarum*.
12. *Quæ in me terrores, periculaque.* Neoterici *terrores, minas, periculaque*, sed perperam.
13. *Nulla res tanta existat, iudicis.* Propendet & amicus noster V. C. O. in *existat*, nam pr. *existit*, quomodo & veraltus cusi.

sellia cum ferro, atque telis venistis, ut hic aut juguletis, aut condemnetis Sex. Roscium? Hominem longe auctissimum nuper habuimus in civitate C. Fimbriam, & quod inter omnes constat, nisi inter eos, qui ipsi quoque insaniunt, infamissimum. Is cum curasset in funere C. Marii, ut Q. Scævola vulneraretur, vir sanctissimus, atque ornatissimus nostræ civitatis: (de cuius laude neque hic locus est, ut multa dicantur, neque plura tamen dici possunt, quàm populus Romanus memoriam retinet) diem Scævole dixit, posteaquam comperit, eum posse vivere, cum ab eo quæreretur, quid tandem accusatoris esset eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quisquam satis commode posset: ajunt, hominem (ut erat furiosus) respondisse, quod non totam telum corpore receperit, quo populus R. nihil vidit indignius, nisi ejusdem viri mortem: quæ tantum potuit, ut omnes cunctos suos perderet, & affligeret: quos quia servare per compositionem volebat, ipse ab iis interemptus est.

Estne hoc illi dicto, & arque facti Fibrix non simillimum? accusaris Sex. Roscium, quid ita? quia de manibus vestris effugit: quia se occidi passus non est. Illud quia in Scævola factum est, magis indignum videtur: hoc, quia fit à Chrylogono, & num est ferendum? Nam per deos immortales, quid est in hac causa, quod defensionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut oratoris eloquentiam magnopere desiderat? Totam causam, iudices, explicemus, atque ante oculos expostam consideremus. ita facillimè quæ res totum iudicium contineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid vos sequi conveniat, intellexeritis. Tres sunt res, quantum ego existimare possum, quæ obstant hoc tempore Sex. Roscio: crimen adversariorum, & audacia, & potentia. Criminosi consuetudinem accusator Erucius suscepit: audacia patris Roscii sibi proferunt. Chrylogonus autem, is, qui plurimum potest, potentia pugnat. De hisce omnibus rebus me dicere oportere intelligit.

Quid igitur est? non eodem modo de omnibus idè quod prima illa res ad meum officium pertinet: duas autem reliquas vobis populus R. imposuit, ego crimen oportet, diluam: vos & audacia resistere, & hominum ejusmodi perniciosam, atque intolerandam potentiam primo quoque tempore extinguere, atque opprimere debetis. Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. Scelerum, dii immortales, ac nefarius facinus, atque ejusmodi, quo uno malis scelera omnia complexa esse videantur. Etenim si (id quod præclare à sapientibus dicitur) *VULTU SÆPE RE LAEDITUR PIRYAS*: quod supplicium satis acre reperitur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo *mori ipsium*, si res postularet, jura divina, atque humana cogebant? in hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita raro existit, ut si quando auditum sit, portentis, ac prodigiis simile numeretur, quibus tandem te, C. Eruci, argumentis accusato rem censes uti oportere? nonne & audaciam ejus, qui in crimen vocetur, singularem ostendere; & mores feros, inaneque naturam; & vitam vitium, flagitiosam, omnibus deditam; & denique omnia ad perniciem profingata, atque perditam? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijcendi quidem causa, contulisti. Patrem occidit Sex. Roscius. Qui homo? Adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? 4 annos natus magis quadraginta. Verus videlicet facinorosus, homo audax, & sapis in cado versatus, at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, & æris alieni magnitudo, & indomitus animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt. De Luxuria, pur-

gavit Erucius, cum dixit, hunc ne in convivio quidem ullo ferè interfuisse. nihil autem umquam debuit. cupiditates porro quæ possunt esse in eo, qui (ut ipse accusator objicit) ruri semper habitavit, & in agro colendo vixerit? quæ vix maxime disjuncta à cupiditate, & cum officio conjuncta. Quæ res igitur tantum istum furorem Sex. Roscio objicit patri, inquit, non placebat. Patri non placebat? quam ob causam? necesse est enim eam quoque justam, & magnam, & perspicuam fuisse. Nam ut illud incredibile est, MORTEM OB LATAM ESSE PATRI à filio sine plurimis, & maximis causis: sic hoc verisimile non est, ODIUM FVISSE parenti filium sine causis multis, & magnis, & necessariis. Rursus igitur eodem revertamur, & quaeramus, quæ tanta vitia fuerint in uno filio, quare is patri displiceret. At perspicuum est: nullum fuisse. pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearet. At quidem fuit omnium constantissimus. Ergo illud jam perspicuum profectò est, si neque amens pater, neque petidus filius fuerit: neque odii causam, patri, neque sceleris, filio fuisse. Nescio, inquit, quæ causa odii fuerit: fuisse odium intelligo: quia antea, cum duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus est, secum omni tempore volebat esse: hunc in prædia rustica relegarat. Quod Erucio accidebat in mala nugatoriaque accusatione, idem mihi usu venit in causa optima. Ille, quomodo crimen commentitium confirmaret, non inveniebat: ego res tam levis qua ratione infirmem, ac diluam, reperire non possum. Quid ais, Eruci? tot prædia, tam pulcra, tam fructuosa Sex. Roscius filio suo, relegatis, ac supplicii gratia, colenda, ac tuenda tradiderat? Quid hoc? 5. *Parresfamilias, qui liberos habent, præsertim homines illius ordinis, ex municipiis rusticis, nonne optatissimum sibi putant esse, filios suos rei familiari maxime servare, & in prædiis colendis operæ plurimum, studique consumere?* An amandarit hunc sic, ut esset in agro, ac tantummodo aleretur ad villam? ut commodis omnibus careret? Quid si constat, hunc non modò colendis prædiis præfuisse, sed certis fundis, patre vivo, frui solitum esse? tamenne hæc attendita vita, & rusticana, relegatio, atque amandatio appellabitur? Vides, Eruci, quantum distet argumentatio tua ab re ipsa, atque à veritate. Quod consuetudine patres faciunt, id, quasi novum, reprehendis: quod benevolentia sit, id odio factum criminaris: quod honoris causa pater filio suo concessit, id eum supplicii causa fecisse dicis. Neque hæc tu non intelligis: sed usque eò quid arguas, non habes, ut non modò tibi contra non dicendum putes, verum etiam contra rerum naturam, contraque consuetudinem hominum, contraque opiniones omnium. At enim, cum duos filios haberet, alterum à se non dimittebat, alterum ruri esse patiebatur. Quæro, Eruci, ut hoc in bonam partem accipias, non enim exprobrandi causa, sed commonendi gratia dicam. Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo nacerere, ex quo intelligere posses, qui animus patris in liberos esset: at natura certe dedit, ut humanitatis non parum haberes, eò accessit studium doctrinæ, ut ne à litteris quidem alienus esses, Ecquid tandem tibi videtur (ut ad fabulas veniamus) senex ille Cæcilianus minoris facere Eutychem, filium rusticum, quàm illum alterum, Chærestraum? (nam, ut opinor, hoc nomine est) alterum in urbe secum honoris causa habere? alterum rus supplicii causa relegasse? Quid ad istas ineprias abis? inquires. Quasi verò mihi difficile sit, quamvis multa

1. Aut *condemnetis Sex. Roscium?* Postremas voces duas ejeserat Lambinus: ego restitui, fide Pall. & aliarum edd.

2. *Pater Fimbriæ non simillimum.* Lambinus, necio cujus conjecturâ falso Fimbriam simillimum.

3. *Num est ferendum?* Sic hodie passim legitur, quod tamen est à divinatione Horomani, vulgari alii, item mss. nostris, non est fer.

4. *Quid igitur est?* non eodem modo. Palleratius atque Horomanus

hæc aliter transponunt: sed edd. aut mss. nostri non variant.

5. *Annus natus magis quadraginta.* Edd. Vett. major, quod videbitur forte admittendum. Guliel. conjiciebat *annos natus major quadraginta.*

6. *Parresfamilias.* Pall. & S. Victoris, *parresfamilia*, quomodo rursus post paginam unam alteramque idem codices.

7. *Hæc attendita vita & rustica.* Editiones rancidæ vetustatis, hæc à re rura, Pall. gr. & vet. item S. Victoris *hæc attendita vita.*

eos nominatim proferre (ne longius abeam) vel tribuleis, vel vicinis meos, qui suos liberos, quos plurimi faciunt, agricolis assiduus esse cupiunt. Verum homines notos sumere, odiosum est, cum & illud incertum sit, velintne hi sese nominari: & nemo vobis magis notus futurus sit, quam est hic Eurychus, & certe ad rem nihil interfit, utrum hunc ego comicum adolescentem, an aliquem ex agro Vējente nomine. Etenim hæc conficta arbitror à poetis esse, ut effictos nostros mores in alienis personis, expressissimè, & imaginem

48. nostra vita quotidiana videremus. Age nunc, refer animum, sis, ad veritatem, & considera, non modò in Umbria, atque in ea vicinitate, sed in his veteribus municipiis, quæ studia à patribus familiâs maximè laudentur. iam profectò te intelliges inopia criminum summam laudem Sex. Roscio vitio, & culpæ dedisse. At non modo hoc patrum voluntate liberi faciunt: sed permultos & ego novi, & (nisi me fallit animum) unusquisque vestrum, qui & ipsi incensu sunt studio, quod ad agrum colendum attinet: *viamque hanc rusticam, quam tu probro, & erimini putas esse oportere, & honestissimam, & suavissimam esse arbitrantur.*

49. Quid censes hunc ipsum Sex. Roscium? quo studio, & qua intelligentia esse in rusticis rebus? ut ex his propinquis ejus, hominibus honestissimis, audio, non tu in isto artificio accusatorio callidior es, quàm hic in suo. Verum, ut opinor, quoniam ita Chryfogono videtur, qui huic nullum prædium reliquit, & artificium obliviscatur, & studium ædonat, licebit. Quod tamen miserum, & indignum est, feret tamen à quo animo, iudices, si per vos vitam, & famam potest obrinere. Hoc verò est, quod ferri non potest, si & in hanc calamitatem venit, propter prædiorum bonitatem, & multitudinem: &, quod ea studiosè coluit, id erit ei maximè fraudi: ut parum miseræ sit, quod aliis coluit, non sibi, nisi etiam, quod omnino coluit, criminari fuerit.

50. Na tu, Eruci, accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cum ab aratro arcesserentur, qui consules fierent. Etenim, qui præesse agro colendo flagitium putes, profectò illum Atilium, quem sua manu spargentem semen, qui miserant, convenerunt, hominem turpissimum, atque inhonestissimum iudicares. At herculè majores nostri longè aliter & de illo, & de ceteris talibus viris existimabant. itaque *EX MINIMA*, tenuissimaque republ. maximam, & florentissimam nobis reliquerunt. *Suos enim agros studiosè colebant: non alienis cupide appetebant:* quibus rebus, & agris, & urbibus, & nationibus, temp. atque hoc imperium, & populi Romani nomen auxerunt. Neque ego hæc eò profero, quo conferenda sint cum hisce, de quibus nunc quærimus: sed ut illud intelligatur, cum apud majores nostros summi viri, clarissimi que homines, qui omni tempore ad gubernacula reip. sedere debebant, tamen in agris quoque colendis, aliquantum opera, temporisque contulerint: ignosci oportere ei homini, qui se fateatur esse rusticum, 2. cum ruri assiduus semper vixerit: cum præsertim nihil esset, quod aut patri gratius, aut sibi jucundius, aut re vera honestius facere posset. Odiu igitur acerrimum patris in filium ex hoc, opinor, ostenditur, Eruci, quod hunc ruri esse patiebatur. numquid est aliud? Immodò verò, inquit, est. nam istum *exheredare* in animo habebat. Audio: nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nam illa, opinor, tu quoque concedis levia esse, atque inepta.

Convivia cum patre non inibat, quippe qui ne in oppidum quidem, nisi perraro, veniret. Domum suam istum non ferè quisquam vocabat. nec mirum, 3. qui neque in urbe viveret, neque revocaturus esset. Verum hæc quoque tu intelligis esse nugatoria. Illud, quod cœpimus, videamus: quo *certius argumentum odii* reperiri nullo modo potest, *ex-53.* heredare pater filium cogitabat. Mitto quærere, qua de causa: quærto, qui scias: tamen te dicere, atque enumerare causas omnes oportebat: & id erat certi accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret, explicare omnia vi: ia, atque peccata filii, quibus incensus parens potuerit animum inducere, ut naturam ipsam vinceret: ut amorem illum penitus inritum eiceret ex animo: ut *desiccat patrem esse sese oblivisceretur.* quæ sine magnis hujusce peccatis accide: e potuisse non arbitror. Verum concedo tibi, ut ea præte: reas, quæ, cum taces, nulla esse concedis. 4. Illum quidem voluisse exheredare, certe tu planum facere debes. Quid ergo affers, quare id factum putemus? Verè nihil potes dicere. Finge aliquid saltem commode: ut ne planè videaris id facere, quod aperte facis, hujus miserii fortunis, & horum virorum talium dignitati illudere. Exheredare filium voluit. Quam ob causam? Nescio. Exheredavitne? Non. Quis prohibuit? Cogitabat. Cogitabat? cui dixit? Nemi: ni. Quid est aliud, iudicio, ac legibus, ac majestate vestra abuci ad quæstum, atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare, atque id objicere, quod *planam facere* non modò non possis, verum ne coneris quidem? Nemo nostrum est, *54.* Eruci, quin sciat, tibi inimicitias cum Sex. Roscio nullas esse. vident omnes, qua de causa huic inimicus venias, sciunt, hujusce pecunia te adductum esse. Quid ergo est? ita tamen quæstus te cupidum esse oportebat, ut horum existimationem, & *5 legem Remmiam* putares aliquid vale: re oportere. *ACCUSATORES* multos esse in civitate utile est, ut metu contineatur audacia. veruntamen hoc ita est utile, ut ne planè illudamur ab accusatoribus. Innocens est quispiam. veruntamen, quamquam abest à culpa, suspi: cione tamen non caret, tamen miserum est, tamen ei, qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere, cum enim aliquid habeat, quod possit criminose, ac suspiciosè dicere, aperte ludificari, & calumniari sciens non videatur. Quare *55.* facile omnes patimur, esse quam plurimos accusatores, quod *INNOCENS* si accusatus sit, absolvi potest: nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. Utilius est autem absolvi innocentem, quam nocentem causam non dicere. *Anseribus* cibaria publice locantur, & *canes* aluntur in Capitolio, ut significet si fures venerint. At fures in: ternoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint: &, quia id est suspiciosum, tamen si bestia sunt, tamen in eam partem potius peccant, qua est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, cum deos sa: lutatum aliqui venerint: opinor, *is 6. crura* suffringantur, quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Similissi: *57.* ma est *accusatorum* ratio. Alii vestrum, anseres sunt, qui tantummodò clamant, nocere non possunt: alii, canes, qui & latrare, & mordere possunt. Cibaria vobis præberi vide: mus: 7. autem maxime debetis in eos impetrum facere, qui *merentur*, hoc populo gratissimum est. deinde si vole: tis, etiam tum, cum verigimile erit aliquem commississe, in suspicione latratote. id quoque concedi potest. Sin au: tem

1. Imaginem nostra vita quotidiana. Notomanus annotat sic legi in libris plerisque, non nostram.

2. Cum ruri assiduus semper vixerit. S. Victoris liber ruri assiduus. unde parabat Guelmius legi posse assiduus.

3. Qui neque in urbe vixerit, neque revocaturus esset. Ex Orçi cancellis retracti lectonem hanc præcæm, firmatamque Pall. nostris omnibus, mediæ ætatis cusi, qui neque in urbe est. neque ruri videri. Hæc. Horom. exortatur. Manut. quem neque in urbe videri, neque ruri videri. consu: lator Guelmius Quæst. Plautinis cap. 8. in Amphit.

4. Illum quidem voluisse. Cæc. Fortasse fuit illud, annotat Guelmius. idemque statim mallet edicere, ubi habemus diem, quod restaret in exemplari S. Victoris sic dicitur.

5. Legem Remmiam. Haud aliter codd. Ant. Augustini verustiores, neque abludebant Pall. in quibus Herenniam aut Remmiam aut Remmiam plures quidem & publicæ Memmiam.

6. Crura in suffringantur. Hæc est scriptura mss. hæc editio num o: mniū. nam era: Romanæ ferè in ore strisifragium, cum alicui mina: rentur malum.

tem sic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidisse, neque dicere possitis, aut quare, aut quomodo; ac tantummodo sine suspitione latrabitis: crura quidem vobis nemo suffringeret: sed si ego hos bene novi, litteram illam, cui vos usque eò inimici estis, et ut etiam *eam omnino odervitis*, ita vehementer ad caput affigent; ut postea neminem alium, nisi fortunas vestras, accusare possitis. Quid mihi ad defendendum dedisti, bone accusator? quid hisce autem ad suspicandum? Ne exheredaretur, veritus est. audio. sed qua de causa vereri debuerit, nemo dicit. Habebat pater in animo. Planum fac, nihil est: non, *quicum deliberavit, quem certiores fecerit, unde istud vobis suspicari in mentem venerit.* Cum hoc modo accusas, Eruci, nonne hoc palam dicis? ego, quid acceperim, scio: quid dicam, nescio. unum illud spectavi, quod Chryfogonus agebat, neminem isti patronum futurum: de bonorum emtione, de qua ea societate neminem esse qui verbum facere hoc tempore auderet. Hæc te opinio falsa in istam fraudem impulit. non mehercule verbum fecisses: si tibi quemquam responsum putas. Opera pretium erat, si animadvertitiss, iudices, *negligentiam ejus in accusando considerare.* Credo, cum vidisset, qui homines in hisce subselliis sederent, quassisse, num ille, aut ille descensurus esset: de me ne suspicatum quidem, quod antea causam publicam nullam dixerim. posteaquam invenit neminem eorum, qui possunt, & solent: ita negligens esse cepit, ut cum in mentem veniret ei, resideret: deinde spatia retur: nonnumquam etiam puerum vocaret, credo qui cenam imperaret: prorsus ut velito confessa, & hoc conventu pro summa solitudine absteretur. Peroravit aliquando: assedit, surrexi ego. respirare visus est, quod non alius potius diceret. cepti dicere. Usque eò animadverti, iudices, eum jocari, atque alias res agere, antè quàm Chryfogonus nominari; quem simul atque attingi, statim homo se erexit. mirari visus est intellexi, quid eum pupugisset. Iterum ac tertio nominavi. Postea homines cursare ultrò, & citrò non desiterunt, credo, qui Chryfogono nuntiarent, 2 esse aliquem in civitate, qui contra voluntatem ejus dicere auderet: aliter causam agi, atque ille existimaret: aperiri bonorum emtione: vexari pessimè societatem: *gratiam, potentiamque ejus negligi: iudices diligenter attendere: populo rem indignam videri.* Quæ quoniam te sefellerunt, Eruci, quoniamque vides veris esse omnia: causam pro Sex. Roscio, si non commode, at libere dicit: quem dedi putabas, defendi intelligis: quos tradituros sperabas, vides judicare: restitue nobis aliquando veterem tuam illam calliditatem, atque prudentiam: confitere huc ea spe venisse, quod putares hic *latrocinium*, non *judicium* futurum. De parricidio causa dicitur: ratio ab accusatore reddita non est, quam ob causam patrem filius occiderit. Quod in minimis noxiis, & in his levioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam prope quotidiana sunt, maximè, & primum quaeritur, *quæ causa maleficii fuerit*: id Erucius in parricidio quaeri non putat oportere: in quo scelere, iudices, etiam cum multa causæ convenisse unum in locum, atque inter se congruere videntur, tamen non temerè creditur, neque levi conjectura res penditur, neque testis incertus auditur, neque accusatoris ingenio res judicatur. *Cum multa antea commissa maleficia, tum vita hominis perditissima, tum singularis audacia ostendatur necesse est: neque audacia solum, sed summus furor, atque amentia. hæc cum sint omnia, tamen extant oportet expressa sceleris vestigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit*

admissum, quæ nisi multa, & manifesta sunt, profecto res tam scelestæ, tam atrox, tam nefaria credi non potest. Magna est enim vis humanitatis: multum valet communio sanguinis: reclamant istiusmodi suspitionibus ipsa natura: portentum atque monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie, & figura, qui tantum *immanitate bestias vincit*, ut, prout quos hanc suavissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce privarit: cum etiam *FERAS INTER sese partus, atque educatio, & natura ipsa conciliet.* Non ita multis antè annis ajunt, T. Cloelium quendam Tarracinensem, hominem non obscurum, cum cenatus cubitum in idem conclave cum duobus adolescentibus filiis esset, inventum esse, manè jugulatum, cum neque servus ququam reperiretur, neque liber, ad quem ea suspicio pertinere: id ætatis autem duo filii propter cubantes ne sensisset e quidem se dicerent: nomina filiorum de parricidio delata sunt. 3 Quid postea? erat sanè suspicium. *neutrū sensisse? autum autem esse quemquam se in id conclave committere, eo potissimum tempore, cum ibidem essent duo adolescentibus filii, qui & sentire, & defendere facillè possent? erat porro nemo, in quem ea suspicio conveniret.* Tamen cum planum iudicibus esset factum, *aperit ostio dormientes eos reperiens esse: iudicio absoluti adolescentibus, & suspicione omni liberati sunt.* NEMO ENIM putabat, quemquam esse, qui, cum omnia divina, atque humana jura scelere nefario polluisset, somnum statim capere potuisset: propterea quod qui tantum facinus commiserunt, non modò sine cura quiescere, sed ne spirare quidem sine metu possunt. Videtisne, quos nobis poëtæ tradiderunt, patris ulciscendi causa supplicium de matre summissis, cum præsertim deorum immortalium jussis, atque *oraculis id fecisse dicantur*, tamen ut eos agitent furia, neque consistere usquam patiantur, quod ne pii quidem sine scelere esse potuerunt? Sic se res habet iudices. *MAGNAM VIM magnam necessitatem, magnam possidet religionem paternam, maternamque sanguis: ex quo si qua macula concepta est, non modò elui non potest, verum usque eò permanet ad animum, ut summus furor, atque amentia consequatur.* Nolite enim putare, quemadmodum in fabulis fatum numero videtis, eos, qui aliquid impiè scelerateque commiserint, agitari, & perterri *Formarum radiis ardentibus. SVA QVEMQUE* fraus, & suus terror maximè vexat: suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit: suæ mala cogitationes, conscientiaque animi terrent. hæc sunt impiis assidua, domesticæque Furæ: quæ dies noctesque parentum poenas à consceleratis filiis repetant. Hæc magnitudo maleficii facit, ut nisi panè manifestum parricidium proferatur, *credibile non sit: nisi turpis adolescentia, nisi omnibus flagitiis vita inquinata, nisi sumtus effusi cum probro, atque dedecore, nisi prorupta audacia, nisi tanta temeritas, ut non procul abhorreat inania.* Accedat hoc oportet odium parentis, animadvertionis paternæ metus, amici improbi, servi confici, tempus idoneum, locus opportunè captus ad eam rem: panè dicam, resperfas manus sanguine paterno iudices videant oportet, si tantum facinus, tam immane, tam acerbum, credituri sint. Quare hoc, quo minus est credibile, nisi ostenditur: eo magis est, si convincitur, vindicandum. Itaque cum multis ex rebus intelligi potest, *MAiores nostros* non modò armis plus, quàm ceteras nationes, verum etiam consilio sapientiaque potuisse: tum ex hac re vel maximè, quod in impios singulare supplicium invenerunt

1. Ut etiam nos omnes. Ita dicitur Pal. pr. nam alii, ut etiam calumnias, Horomanus, ut etiam alius imit. Pighius noster, ut etiam calumnias omnes, tanquam respererit Cicero ad coram æ alienum ac debita, quæ singulis Kalendis exigi solebant à debitoribus: videatur ipse in Fatis dicto ante loco.

2. Esse aliquem in civitate. Gulielmus probat in civitatem, ex S. Victoris codice, sed alterum dicitur in Pall. editionibusque omnibus, auribusque est jucundus.

3. Quid postea? erat sanè suspicium. neutrū sensisse? autum autem esse quemquam se. Ita Aldina. verum Victorii: quæ poterat sanè esse suspicium. neutrū sensisse? autum se. mite variant Palatini: sed videtur fuisse: Quid poterat sanè esse suspicium, neutrū aut non sensisse, aut autum esse quemquam se, &c. quomodo ferè etiam miss. Virsini.

4. Non modo elui non potest. Edit. avorum, leniri, quod & in nonnullis miss. sed alii leni. Pal. vobis pr. lavio.

qua in re quantum prudentia praestiterint iis, qui apud ce-
 70. teros sapientissimi fuisse dicuntur, considerate. Prudentis-
 sima civitas Atheniensium, dum ea rerum potita est, fuisse
 traditur, ejus porro civitatis sapientissimum Solonem di-
 cunt fuisse, eum, qui leges, quibus hodie quoque utuntur,
 scripserit. Is cum interrogaretur, cur nullum supplicium
 constituisset in eum, qui parentem necasset, respondit, si
 id neminem salturum putasse. Sapienter fecisse dicitur, cum
 de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat, ne
 non tam prohibere, quam admonere videretur. quanto ma-
 jores nostri sapientius? qui cum intelligerent, Nihil esse
 tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, sup-
 plicium in patricidas singulare excogitaverunt: ut, quos
 natura ipsa retinere in officio non potuisset, in magnitudi-
 ne poenae, maleficio summo vererentur. in sui voluerunt in cu-
 72. leum vivos, atque ita in flumen dejici. O singularem pra-
 sapientiam, judices! Nonne videntur hunc hominem
 ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repente caelum,
 solem, aquam, terramque ademerunt, ut, qui eum necasset,
 unde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus, ex qui-
 bus omnia nata esse dicuntur? Noluverunt feris corpus
 objicere, ne bestiis quoque, quae tantum scelus attigissent,
 immemoribus uteremur: non sic nudos in flumen dejicere,
 ne, cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cete-
 ra, quae violata sunt, expiari putantur. Denique nihil tam
 vile, neque tam vulgare est, cuius partem ullam relin-
 73. rint. etenim quid tam est commune, quam spiritus vivis,
 terra mortuis, mare fluctuantibus, litus ejectis? Ita vivunt,
 dum possunt, ut ducere animam de caelo non queant: ita
 moriuntur, ut eorum ossa i terra non tangat: ita jactantur
 fluctibus, ut nunquam abluantur, ita postremo ejiciuntur,
 ut ne ad saxa quidem mortui conquelescant. Tanti maleficii
 crimen, cui maleficio tam insigne supplicium est constitu-
 tum, probate te, Eruci, censere posse talibus viris, si ne causam
 quidem maleficii protuleris? Si hunc apud bonorum
 74. errores ipsos accusares, eique iudicio Chryzogonus pra-
 eferret: tamen diligentius, paratiusque venisses. Utram,
 quid agatur, non vides? an apud quos agatur? Agitur
 de patricio: quod sine multis causis suscipi non potest. Apud
 homines autem prudentissimos agitur: qui intelligunt, ne-
 minem ne minimum quidem maleficium sine causa admittere.
 Esto: causam proferre non potes, tamen si statim vicisse de-
 beo, tamen de meo jure decedam: & tibi, quod in alia
 causa non concederem, in hac concedam, fretus hujus in-
 noentia. Non quaro abs te, quare patrem Sexti Roscius
 occiderit: quaro, quomodo occiderit. Ita quaro abs te, C.
 Eruci, quomodo: & sic tecum agam, ut in eo loco vel re-
 spondendi, vel interpellandi tibi potestatem faciam, vel
 75. etiam si quod voles, interrogandi. Quomodo occidit? ipse
 percussit, an aliis occidendum dedit? Si ipsum arguis, Ro-
 ma non fuit. si per alios fecisse dicis: quaro, servosne, an
 liberos? quos homines? indidemne Ameria, an hocce ex
 urbe sicarios? Si Ameria: qui sunt hi? cur non nominan-
 tur? si Roma: unde eos noverat Roscius qui Romam multis
 annis non venit, neque umquam plus triduo fuit? ubi
 eos convenit? quicum locutus est? quomodo persuasit? pre-
 tium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum
 dedit? nonne his vestigiis ad caput malefici perveniri solet? &
 simul tibi in mentem veniat, facito, quemadmodum vi-
 tam hujusce depinxeris: hunc hominem, ferum, atque
 agrestem fuisse: numquam cum homine quoquam collo-
 76. cutum esse, numquam in oppido constituisse. Qua in re pra-
 tereo illud, quod mihi maximo argumento ad hujus inno-
 centiam poterat esse, in rusticis moribus, in victu arido, in

hac horrida, incultaque: vita istiusmodi maleficia gigni non
 solere; ut non omnem frugem, neque arborem in omni
 agro reperire possis: sic non omne facinus in omni vita
 nascitur. In urbe luxuries creatur: ex luxuria existit ava-
 ritia necesse est: ex avaritia erumpat audacia: inde omnia
 scelera, ac maleficia gignuntur. Vita autem haec rustica,
 quam tu agrestem vocas, parsimoniae, diligentiae, justitiae
 magistra est. Verum haec missa facio. Illud quaro: is ho-
 76. mo, qui, ut tute dicis, nunquam inter homines fuerit, per
 quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, absens
 praestertim, conficere poterit, multa sunt falsa, iudices, quae
 tamen argui suspitione possunt. in his rebus si suspicio repe-
 ta erit, culpam inesse concedam. Romae Sexti Roscius oc-
 ciditur, cum in agro Amerino esset filius. litteras, credo,
 misit alicui sicario, qui Romae noverat neminem Atroci-
 vit aliquem. At quando? Nuntium misit. Quem? aut ad
 quem? Pretio gratia, spe, promissis induxit aliquem? Ni-
 hil horum ne confingi quidem potest: & tamen causa de
 patricio dicitur. Reliquum est, ut per servos id admiserit,
 O dii immortales! rem miseram & calamitosam. 2 quod
 77. in talis criminis innocenti saluti solet esse, ut servos in qua-
 sitionem polliceatur, id Sexti Roscio facere non licet. vos, qui
 hunc accusatis, omnibus ejus servos habetis: unus puer, vi-
 ctus quotidiani minister, ex tanta familia Sexti Roscio
 relictus non est. Te nunc appello, P. Scipio; te, Metelle,
 vobis advocatis, vobis agentibus, aliquos duos servos
 paternos inquisitionem ab adversariis Sexti Roscius postu-
 lavit. 3 Memoristine te, T. Rosci, recitare? quid? si servi
 ubi sunt? Chryzogonum, iudices, sectantur: apud eum sunt
 in honore, & in pretio: etiam nunc, ut ex his queratur,
 ego postulo: hic orat atque obsecrat. quid facitis? cur recu-
 78. satis? Dubitate etiam nunc, iudices, si potestis, a quo sit
 Sexti Roscius occisus: ab eone, qui propter illius mortem, in
 egestate, & in inditiis versatur, cui ne quaerendi quidem de
 morte patris potestas permititur; an ab iis, qui quastio-
 nem fugitant, bona possident, in caede, atque ex caede vi-
 vunt. Omnia, iudices, in hac causa sunt misera, atque in-
 digna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius pro-
 ferri potest, mortis paternae de servis paternis quastionem habere fi-
 lio non licet. ne tamdiu quidem dominus erit in suos, dum
 ex iis de patris morte queratur. Veniam, neque ita multo
 post, ad hanc locum, nam hoc totum ad Roscius perti-
 net: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus
 sum, cum Erucii crimina diluissem. Nunc, Eruci, ad te
 79. venio. conveniat mihi tecum necesse est, si ad hunc male-
 ficium istud pertinet, aut ipsum sua manu fecisse, id quod
 negas: aut per aliquos liberos, aut servos. liberosne? quos
 neque ut convenire potuerit, neque qua ratione inducere,
 neque ubi, neque per quos neque qua spe, aut quo pretio,
 potes ostendere. Ego contra ostendo, non modo nihil eo-
 rum fecisse Sexti Roscium, sed ne potuisse quidem facere:
 quod neque Romae multis annis fuerit, neque de praediis
 umquam temere discesserit. Restare tibi videbatur servo-
 rum nomen, quo, quasi in portum, reiectus a ceteris suspi-
 cionibus, confugere posses: ubi scopulum offendis ejusmo-
 di, ut non modo ab hoc crimine resiliere videas, verum
 omnem suspicionem in vosmetipsos recidere intelligas.
 Quid est ergo, quo tandem accusator, inopia argumento-
 rum, confugerit? EIVS MODI TEMPVS ERAT, inquit, ut
 homines vulgo impunè occiderentur, quare tu hoc propter
 multitudinem sicariorum, nullo negotio facere potuisti.
 Interim mihi videris, Eruci, una mercede duas res assequi
 velle: nos iudicio perfundere: accusare autem eos ipsos, a
 quibus mercedem accepisti. Quid ais? vulgo occidebantur?

per

1. Terra non tangat: ita spe. abluantur. Ita Pall. odd. veit. Conjecerat in Comm. ad Oratorem Hotomanus, terram non tangant: ita spe. abluantur.

2. Quod in tali crimine innocenti saluti. Sic Palat. pr. praeterquam quod is innocenti. at alii, ac S. Victoris, ac olim impressi, quid in tali

crim. quod innocenti. ut aliud quid requiri videatur.

3. Memoristine te, T. Rosci, recitare? Est à Victorina editione, cui proxime accedunt primae memoriae impressi, item mss. nostri; in quibus, Memoristine te, T. Rosci, recit. vulgata. Memoristine te, T. Roscium, recitare, pro nostra facti, locus similis infra cap. 41. p.

per quos? & à quibus? nonne cogitas, te à sectatoribus huc adductum esse? Quid postea? Nescimus, per ista tempora, eosdem ferè *sectatores* fuisse collorum, & bonorum? Si denique, qui tunc armati dies noctisque concursabant, qui Romæ erant assidui, qui omni tempore in præda, & sanguine versabantur, Sex. Roscio temporis illius acerbiter, iniquitatemque objiciant: & illam scitiorum multitudinem, in qua ipsi *duces, ac principes erant*; huic crimini putabunt fore? qui non modò Romæ non fuit, sed omnino, quid Romæ ageretur, nesciret propterea quòd tunc assiduus, quemadmodum tute confiteris, fuit. Vereor, ne aut molestus sim vobis, iudices, aut ne ingenis vestris videar diffidere, si de tam perspicuis rebus diutius disseram. Erucii criminatio tota, ut arbitror, dissoluta est: nisi fortè expectatis, ut illa diluam, quæ de peculatu, ac de ejusmodi rebus commentitiis, inaudita nobis ante hoc tempus, ac nova obicit. Quæ mihi iste visus est ex alia oratione declamare, quam in alium reum commentaretur; ita neque ad crimen patricidii, neque ad eum, qui causam dicit, pertinebant. de quibus quoniam verbo arguit, verbo satis est negare. Si quid est, quod ad testes referret: ibi nos quoque ut in ipsa causa, paratores reperiet, quam putabat. Venio nunc eò, quò me non cupiditas ducit, sed fides, nam si mihi liberet accusare, accusarem alios potius, ex quibus possem *credere*: quod certum est non facere, dum utrumvis licebit. **IS ENIM MIHI** videtur amplissimus, qui sua virtute in altiore locum pervenit, non qui ascendit per alterius incommodum, & calamitatem. Desinamus aliquando ea scrutari, quæ sunt inania, quæramus, ubi maleficium & est, & inveniri potest. Jam intelliges, Eruci, *certum crimen* quam multis suspitionibus conagrat, tamen neque omnia dicam, & leviter unumquodque tangam. neque enim id facerem, nisi necesse esset. & id erit ligni, me invitum facere quod non prosequar longius, quam salus hujus, & mea fides postulat. Causam tu nullam reperiebas in Sex. Roscio. At ego in T. Roscio reperio. tecum enim mihi res est, T. Rosci, quoniam istic sedes, ac te palam adversarium esse profiteris, De Capitone post viderimus, si quemadmodum paratam esse audio, testis prodierit: tum alias quoque suas *palmas* cognoscet, de quibus me ne audisse quidem suspicatur. L. Cassius ille, quem populus Romanus verissimum, & sapientissimum judicem putabat, identidem in causis querere solebat, **CVI BONO FVSS ET.** Sic vita hominum est, ut ad maleficium nemo conetur sine spe, atque emolumento accedere. Hunc quæsitorem, ac judicem fugebant, atque horrebant ii, quibus periculum creabatur: idèò, quòd tametsi veritatis erat amicus, tamen natura non tam propensus ad misericordiam, quam 2 implicatus ad severitatem videbatur. Ego, quamquam præest huic quæstioni vir & contra audaciam fortissimus, & ab innocencia clementissimus: tamen facile me pateret, vel illo ipso acerrimo iudice quærente, vel apud *Cassianos iudices*, quorum etiam nunc ii, quibus causa dicenda est, nomen ipsum reformidant, pro Sexto Roscio dicere. In hac enim causa cum viderent, illos *amplissimam pecuniam possidere*, hunc *in summa mendicitate esse*; illud quidem non quærent, cui bono fuisset: 3 sed eò perspicuum crimen, & suspitionem potius ad prædam adjungerent, quam ad egestatem. Quid si accedit eodem, ut tenuis antea fueris? quid si, ut avarus? quid si, ut audax? quid si, ut illius, qui occisus est, inimicissimus? num quærenda causa, quæ te ad tantum facinus adduxerit?

Quid ergo horum negari potest? Tenuitas hominis ejusmodi est, ut dissimulari non queat: atque *eo magis eluceat, quo magis occultatur.* Avaritiam præfers, qui societatem coe-
ris de municipis, cognatique fortunis cum alienissimo. Quàm sis audax (ut alia obliviscar) hinc omnes intelligere potuerunt, quod ex tota societate, hoc est, ex tota civitate, solus tu inventus es, qui cum accusatoribus sederes, atque os tuum non modò ostenderes, sed etiam *effertes.* Inimicitias tibi fuisse cum S. Roscio, & magnas rei familiaris controversias, concedas necesse est. Restat, iudices, ut hoc dubi-
mus, uter potius Sex. Roscium occiderit: is, ad quem morte ejus *devota* venerint: an is, ad quem *mendicitas*: is, qui antea tenuis fuerit, an is, qui postea factus sit egentissimus: is, qui ardens avaritia feratur infensus in suos, an is, qui semper ita vixerit, ut quæstum nosse nullum, fructum autem cum solum, quem labore peperisset: is, qui omnium sectorum audacissimus sit, an is, qui propter fori, judiciorumque insolentiam, non modò subsellia, verum etiam urbem ipsam reformidet: postremò, iudices, id quod ad rem, mea sententia, maxime pertinet, utrum *amicus* potius, an *filius.* Hæc tu, Eruci, tot, & tanta si nactus
esses in reo, quamdiu diceres? quo te modo iactares? tempus, hercule, te citius, quam oratio deficeret. Etenim in singulis rebus ejusmodi materies est, ut dies singulos possis consumere. Neque ego non possum: non enim mihi tantum derogo: tamen nihil arrego, ut te copiosius, quam me, putem posse dicere: verum ego forsitan, propter multitudinem patronorum, 4 in grege annumerate pugna Cannensis accusatorem fat bonum fecit. Multos cæcos non ad Thrasimenum lacum, sed 5 ad Servilium vidimus. Quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio? non
necesse est omnem commemorare, Curtios, Marios, 6 denique Mamercos, quos jam ætas à præliis avocabat: postremò Priamum ipsum, senem, Antristium: quem non modò ætas, sed etiam *leges* pugnare prohibebant. Jam, quos nemo propter ignobilitatem nominat, sexcenti sunt, qui inter sicarios, & de beneficiis accusabant, qui omnes (quod ad me attinet) vellem viverent. Nihil enim mali est, **CANES** ubi quàm plurimos esse, ubi permulti observandi, multa que servanda sunt. Verum, ut sit, multa sæpe, *imprudens* imperatoribus vis belli, ac turba molitur, dum is in aliis reb. erat occupatus, qui summum rerum administrabat: erant interea qui suis vulneribus mederentur: qui tanquam si offensa *reipublica sempiterna* nox esset, ita ruebant in tenebris, omniaque miscebant, à quibus miror, ne quod judiciorum esset vestigium, non subsellia quoque esse combusta. nam & accusatores, & iudices sustulerunt. Hoc commodi est, quòd ita vixerunt, ut testes omnes, si cuperent, interficere non possent. nam, dum hominum genus erit, qui accuset eos, non deerit: dum civitas erit, iudicia fient. Verum, ut ceppi dicere, & Erucius, hæc si haberet in causa, quæ commemoravi, posset ea quamvis diu dicere: & ego, iudices, possum: sed in animo est, quemadmodum antè dixi) leviter transire, ac tantummodo perstringere unamquamque rem: ut omnes intelligant, me non studio accusare, sed officio defendere. Videò igitur, 92
causas esse permultas, quæ istum impellerent. Videamus nunc, ecqua facultas suscipiendi maleficii fuerit. Ubi occisus est Sex. Roscius? Romæ. Quid? tu, Rosci, ubi tunc eras? Romæ. Verum quid ad rem? & alii multi. Quasi nunc id agatur, quis ex tanta multitudine occiderit, ac non hoc quærat, eum, qui Romæ sit occisus, utrum

1. *Certum crimen.* Lambinus putat legi posse, *incertum*; omnino, si contrarium volumus inducere ejus quod auctor tractat.
2. *Implicatus ad severitatem.* Nihil varianc mss. nostri. Manutii legunt *inclinatorum.* Gulielmus conjiciebat *impacatus.*
3. *Sed eò perspicuum crimen, & suspitionem, etc.* Non malè coniecit Puteanus, *sed eò perspicuo.* Hotomanus, *sed eò perspicuo; perperam.*

4. *In grege adnumeret.* Si standum est quatuor mss. legendum erit, *in grege adnumeret.*

5. *Ad Servilianum lacum.* Explicat Hadr. Iunius lib. II. Animadversionum cap. 7.

6. *Denique Mamerco.* Ita reperi in solo Pal. oçè alii *Mamercos*, quomodo editi antiquius, reponit *Mammius* Vrsinus.

utrum *verisimilitus* sit ab eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romæ fuerit: an ab eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. Age, nunc ceteras facultates quoque consideremus. Erat tum multitudo sicariorum, id quod commemoravit Erucius: & homines impio occidebantur. Quid? ea multitudo quæ erat? opinor, aut eorum, qui ab iis conducebantur, ut aliquem occiderent. Si eos putas, qui alienum appetebant: tu es in eo numero, qui nostra pecunia dives es. Sin eos, quos, qui leviori nomine appellant, *percussores* vocant: quare, in cuius fide sint, & clientela: mihi crede, aliquem de societate tua reperies: & quidquid tu contra dixeris, id cum defensione nostra contendito. ita facillime causa Sex. Roscii cum tua confertur. Dices, Quid postea, si Romæ assiduus fui? Respondebo, At ego omnino non fui. Fateor, me sectorem esse: verum & alii multi. At ego (ut tute arguis) agricola, & rusticus. Non continuo, si me in gregem sicariorum contuli, sum sicarius. At ego profecto, qui ne novi quidem quemquam sicarium, longè absum ab ejusmodi crimine. Permulta sunt, quæ dici possunt, quare intelligatur, summam tibi facultatem fuisse malefici suscipiendi: quæ non modo idcirco prætereo, quod te ipsum non libenter accuso: verum et magis etiam, quod, si de illis cadibus velim commemorare, quæ tum factæ sunt ista eadem ratione qua Sex. Roscius occisus est, vereor, ne ad plures oratio mea pertinere videatur. Videamus nunc strictum, sicut cetera, quæ post mortem Sex. Roscii abs te, T. Rosci, facta sunt: quæ ita aperta & manifesta sunt, ut medius fidius, iudices, in viris ea dicam. vereor enim, i. cuiusmodi es, T. Rosci, ne ita hunc videat voluisse servare, ut tibi omnino non pepercim. Cum hoc vereor, & cupio tibi aliqua ex parte (quod salva fide possim) parcere, rursus immuto voluntatem meam. venit enim mihi in mentem *ors tua*. Tene, cum ceteri focii tui fugerent, ac se occultarent, ut hoc iudicium non de illorum præda, sed de hujus maleficio fieri videretur, potissimum tibi parteis istas depoposcisse, ut in iudicio versarere, & sederes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus *causidias* tua cognoscatur, & impudentia. Occisus Sex. Roscio, qui primus Ameriam nuntiat? Mallius Glaucia, quem jam antea nominavi, tuus cliens, & familiaris. Quid attinuit eum potissimum nuntiare? quod, si nullum jam antè consilium de morte, ac de bonis ejus interas, nullamque societatem neque sceleris, neque præmii cum homine ullo coiteras, ad te minimè omnium pertinebat. Sua sponte Mallius nuntiat. 2. Quid, quæso, ejus intererat? an, cum Ameriam non hujusce rei causa venisset, casu accidit, ut id, quod Romæ audierat, primus nuntiaret? cuius rei causa venerat Ameriam? Non possum, inquit, divinare. Eo rem jam adducam, ut nihil divinatione opus sit. Qua ratione Roscio Capioni primus nuntiavit? Cum Ameriæ Sex. Roscii domus, uxor, liberique essent: cum tot propinqui, cognatique optimè convenientes: qua ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuntius, T. Roscio Capioni potissimum nuntiare? Occisus est à cena rediens, nondum lucebat, cum Ameriæ scitum est. Quid hic *incredibilis cursus*: quid hæc tanta celeritas, festinatioque significat? non quæro quis percussisset. nihil est Glaucia, quod metuas. non excurio te, siquid foris ferri habuisti: non serutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam, *cu jus confilio occisus sit*, invenio: cuius manu sit percussus non laboro. Unum hoc fumo, quod mihi apertum tuum fec-

lus, resque manifesta dat. Ubi, aut unde audivit Glaucia? qui tam citò scivit? Fac audisse statim. Quæ res eum non est a tantum itineris contendere coegit? quæ necessitas eum tanta premebat, ut, si sua sponte iter Ameriam faceret, id temporis Roma proficeretur, nullam partem nobis requiesceret? Etiamne in tam perpicuis rebus argumentatio quaerenda, aut conjectura capienda sit? nonne vobis hæc, quæ audistis, *cernere oculos* videmini, iudices? non illum miserum, ignarum casus sui, redeuntem à cena videtis? non positas infidias: non impetum repentinum? non versatur ante oculos vobis in cæde Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Automedontem illum, sui sceleris acerbissimi, nefarique victoria nuntium? non orat, ut eam noctem pervigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capioni quam primam nunciet? Quid erat, quod Capitonem primum scire voluerit? Nescio: nisi hoc video, Capitonem in his bonis esse socium, de tribus & decem fundis treis nobilissimos fundos eum video possidere. Audio præterea, non hanc suspicionem nunc primum in Capitonem confertis: 3. multas esse *insane palmæ*: hanc primam esse tamen lemmiscatam, quæ Romæ deferatur: nullum modum esse hominis occidendi, quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos veneno. Habeo etiam dicere, quem contra morem majorum, minore annis lxx. de ponte in Tiberim dejecerit. quæ, si prodierit, atque adeo cum prodierit (scio enim proditurum esse) audiet veniat modo, explicet suum volumen illud, quod ei planum facere possum Erucium conscripsisse: quod ajunt illum Sex. Roscio intentalse: 4. & minitatum esse, se omnia illa pro testimonio esse dicturum. O præclarum testem, iudices! o gravitatem dignam expectatione! o vitam honestam, atque ejusmodi, ut libentibus animis ad ejus testimonium, *vestrum suspirandum* accommoderis! profecto non tam perspicue istorum maleficia videremus, nisi ipsos, *cæcos reddent cupiditas, & avaritia, & audacia*. Alter ex ipsa cæde volentem nuntium Ameriam ad socium, atque ad magistrum suum misit: ut, si dissimulare omnes cuperent se scire ad quem maleficio pertineret, tamen ipse apertum suum scelus ante omnium oculos poneret. Alter (si diis immortalibus placet) testimonium etiam in Sex. Roscium dicturus est. Quasi verò id nunc agatur, 5. utrum is quod dixerit, credendum; an quod fecerit, vindicandum sit. Itaque more majorum comparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re non dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat, tertiam partem orbis terrarum se subegisse, tamen, si sua res ageretur, testimonium non diceret. nam illud in talem virum non audeo dicere, si diceret, non crederetur. Videte nunc, quam versa & mutata in pejorem partem sint omnia. Cum de bonis, & de cæde agatur, testimonium dicturus est is, qui & sector est, & sicarius: hoc est, qui & illorum ipsorum honorum, de quibus agitur, emtor, atque possessor est: & eum hominem occidendum curavit, de cuius morte quaeritur. Quid tu vir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta: vide, ne tibi desis, tua quoque res permagna agitur, multa sceleratè, multa audaciter, multa improbè fecisti: unum stultissime, profecto tua sponte, non de Erucii sententia: nihil opus fuit & te istic sedere. Neque enim accusatore mutò, neque teste quisquam utitur eo, qui de accusatoris subfello surgit. Huc accedit, quod paullo occultior,

1. *Cuiusmodi est T. Rosci, ut ita hunc videat voluisse servare.* Est à Prisciano qui videtur libro XIII. sed abest, *veluisse*; vulgata, *cuiusmodi est Rosci*. 2. *Quid quæso ejus intererat.* Avorum vero casu, & missi nostri, *quasi*. Pal. vero primus dicitur. Quid? quæsi ejus intererat? de quo dicitur cent. otiosiores. 3. *Abstem esse insane palmæ.* Omnium casu & missi nostri *insane palmæ*.

4. *Et minitatum esse.* Verosius edici, item Pall. nostri *meditatum*.

5. *Verum is quod dixerit.* Est à nostris libris tribus, vulgati, id quid.

6. *Te istic sedere.* Est à conjectura Horomani, vulgata prius, *te ista credere*; neque secus missi nostri.

occurrat, atque testior vestra ista cupiditas esset. nunc quid est, quod i quisquam ex vobis audire desideret, eum, quæ faciis, ejusmodi sunt, ut ea dedita opera à nobis **105** contra vomeripfos facere videamini? Age nunc, illa videamus, iudices, quæ statim confecta sunt. Ad Volateras in castra L. Sullæ mors Sex. Roscii, quatrinduo, quo is occisus est, Chryfogono nuntiatur. Quaritur etiam nunc, quis eum nuntium miserit? Nonne perspicuum est, eundem, qui Ameriam? Curat Chryfogonus, ut ejus bona veniant statim; qui non norat hominem, aut rem. At qui ei venit in mentem prædia concupiscere hominis ignoti, quem omnino nunquam viderat? Soletis, cum aliquid hujusmodi auditis, iudices, continuo dicere, Necessè est, aliquem dixisse municipem, aut vicinum. **106** per eos plerique produntur. Hic nihil est, quod suspicionem hanc prætis. Non enim ego ita disputabo: **V**ERISIMILE EST, Roscius istam rem ad Chryfogonum detulisse. erat enim eis cum Chryfogono jam antea amicitia, nam cum multis veteres à majoribus Roscii patronos, hospitesque haberent, omnes eos colere, atque observare destiterunt, ac se in Chryfogoni fidem, & clientelam contulerunt. **107** Hæc possum omnia verè dicere: sed in hac causâ conjectura nihil opus est. ipsos certò scio non negare, ad hæc bona Chryfogonum accessisse impulsu suo. Si eum, qui iudicii partem acceperit, oculis cernitis: poteritisne dubitare, iudices, qui indicavit? Qui sunt igitur in istis bonis, quibus partem Chryfogonus dederit? duo Roscii? Num quisnam præterea? nemo est, iudices. Num ergo dubium est, quin ii obtulerint hanc prædam Chryfogono, qui ab **108** eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc ex ipsius Chryfogoni iudicio Rosciorum factum consideremus. Si nihil in ista pugna, Roscii, quod operæ pretium esset, fecerant, quam ob causam à Chryfogono tantis præmiis donabatur? Si nihil aliud fecerunt, nisi rem detulerunt, nonne satis fuit, his gratias agere? denique, ut perliberaliter ageretur, honoris aliquid haberet? cur tria prædia tantæ pecuniæ statim Capioni dantur? cur, quæ reliqua sunt iste Roscius omnia cum Chryfogono communiter possidet? nonne perspicuum est, iudices, has inanubias Roscius Chryfogono, **109** relogognita, concessisse? Venit in decem primis legatus in castra Capito, rotam vitam, naturam, moreisque hominis ex ipsa legatione cognoscite. Nisi intellexeritis, iudices, nullum esse officium, nullum jus tam sanctum, atque integrum, quod non ejus scelus, atque perfidia violarit, & immittuerit: virum optimum esse eum iudicate. Impedimento est, quo minus, de his rebus Sulla doceatur: ceterorum legatorum consilia, & voluntatem Chryfogono enuntiat: monet, ut provideat, ne palam res agatur. ostendit, si sublata sit venditio bonorum, illum pecuniam grandem amissurum, sese capitis periculum aditurum. illum acueret: hos, qui simul erant missi, fallere; illum identidem mone-
nere, ut caveret: hisce insidiosè spem falsam ostendere: cum illo contra hos inire consilia, horum consilia illi enuntiare: cum illo partem suam depasci: 3 hisce aliqua fretus hora semper omnes aditus, ad Sullam intercludere. Postremò isto hortatore, auctore, intercessore, ad Sullam legatim non adierunt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis, si accusator voluerit testimonium eis denuntiare, pro re certâ spem falsam domum retulerunt.

In privatis rebus Si qui rem mandatam non modo **111** maliciosius gessisset, sui quæstus, aut commodi causa, verum etiam negligentius: cum majores summum admisisse dedecus existimabant. itaque mandati constitutum est iudicium, non minus turpe, quam furti. credo propterea, quod, quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria, fides amicorum, supponitur: quam qui lædit, oppugnat omnium commune præsidium: & quantum in ipso est, disturbat vitam societatem. Non enim possumus omnia per nos agere. alius in alia est re magis utilis. Idcirco amicitia comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. Quid recipis mandatum, si **112** aut neglecturus, aut ad tuum commodum conversurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis, officio simulato, officis, & obitas? recede de medio: per alium transigam. Sulcipis onus officii, quod te putas sustinere posse: quod minimè videtur grave tuis, qui minimè ipsi leves sunt. Ergo idcirco turpis hæc culpa est, quod duas res sanctissimas violat, amicitiam, & fidem: nam neque mandat quisquam ferè, nisi amico; neque credit, nisi ei, quem fidelem putat. **113** Perditissimè est igitur hominis, simul amicitiam dissolvere, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset. Itane est? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpissimo iudicio condemnatur, necessè est: in re tanta, cum is, cui fama mortui, fortunæ vivi commendata sunt, atque **114** concredita, ** ignominia mortuum affecerit; is inter honestos homines, & atque ad eò inter vivos numerabitur? In minimis, privatisque rebus etiam negligentia in crimen mandati, & iudiciumque infamia revocatur, si propterea quoddam, si rectè fiat, illum negligere oportet, qui mandavit, non illum, qui mandatum receperit: in re tanta, quæ publicè gesta, atque commissâ sit, qui non negligentia privatum aliquod commodum læserit, sed perfidia legationis ipsius caremoniam polluetit, maculaque affecerit: quæ is tandem poena afficietur? aut quo iudicio damnabitur? Si hanc **115** rem privatum Sex. Roscius mandavisset, ut cum Chryfogono transfugeret, atque decideret, inque eam rem fidem suam, siquid opus esse putaret, interponeret: ille, qui sese facturum recepisset: nonne si ex eo negotio tantulum in rem suam convertisset, damnatus per arbitrium, & rem restitueret, & honestatem omnem amitteret? Nunc non hanc ei **116** rem Sex. Roscius mandavit, sed, id quod multò gravius est, ipse Sex. Roscius cum fama, vita, bonisque omnibus à decurionibus publicè Roscio mandatus est: & ex eo T. Roscius non paullum nescio quid in rem suam convertit; sed hunc funditus evertit bonis: ipsa tria prædia sibi depascit: voluntatem decurionum, ac municipum omnium contempsit, quanti fidem suam, fecit. Videte jam porro cetera, **117** iudices, ut intelligatis fingi maleficium nullum posse, quo iste sese non contaminavit. In rebus minoribus socium fallere turpissimum est, æqueque turpe, atque illud, de quo antè dixi: neque injuria: propterea quod auxilium tibi se putat adjunxisse, qui cum altero rem communicavit. Ad cuius igitur fidem confugiet, cum per ejus fidem læditur, cui se commiserit? Atqui ea sunt animadvertenda peccata maxime, quæ difficillimè præventur. **118** TERTIËSSË AD ALIENOS possumus: intimi multa apertiora videant, necessè est, socium verò cavere qui possumus? quem etiam si metuimus, jus officii lædimus. Rectè igitur majores eam, qui

socium

1 Quisquam ex vobis audire.) Lambinus ex nobis: præter mss. nostros; & quibus tamen Pal. pr. quisquam vestram audire.
2 A nobis contra se ipsos.) Sic exemplar. S. Victoris. nam Pall. à nobis, quomodo cuss omnes anse Lambinum. Gullielmus libenter removisset litteram a. ut fieret, nobis videlicet.
3 Hisce aliqua fretus hora.) Victorii mss. item Pall. fretum hora. S. Victoris fretum hora. inde lego, remorant, præcastitissimum, ac simile quid. finxit Hotomanus fretus hora.
4 Concredita. (ignominia mortuum affecerit.) Mss. læce continent, tanquam nihil desit; cum videatur requiri alterum inco-

brum.

5. Atque adeo inter vivos.) Conjecit Hotomanus, viri. ego sustulit, sed aliud quid adhuc latet.

6. Iudiciumque infamia revocatur.) Sic veter. edd. sic plerorumque mss. etiam Pal. pr. nam ceteri nostri iudiciumque in fama. Paullus Manutius malebat iudiciumque infamia. Lambinus admittit, iudiciumque infamia; tanquam conjecturam certissimam. Gullielmus divinabat, iudiciumque in famam revocatur, hoc est ad arbitrium. Cl. Puteanus levi transpositione ac mutatione reponobat; negligentia mandati in crimen iudiciumque infamia revocatur.

sciam fecisset, in vitiorum bonorum numero non putarunt haberi
 117. oportere. At verò T. Roscius non unum rei pecuniariae so-
 cium fecellit (quod, tamen grave est, tamen aliquo modo
 posse ferri videtur) verum novem homines honestissimos,
 ejusdem muneris, legationis, officii, mandatorumque so-
 cios, induxit, decepit, destituit, adversariis tradidit, omni
 fraude & perfidia fecellit. qui de ejus scelere suspicari nihil
 potuerunt: socium officii metuere non debuerunt: ejus
 malitiam non viderunt: orationi vanæ crediderunt. Ita-
 que nunc illi homines honestissimi propter istius insidias
 paratam putantur causi, providique fuisse. Iste, qui initio pro-
 ditor fuit, deinde perfuga: qui primò sociorum consilia
 adversariis enunciat: deinde societatem cum ipsis ad-
 versariis coit, terret etiam nos, ac minatur, tribus prædiis,
 hoc est, *præmiis sceleris, ornatus*. In ejusmodi vita, iudices, in
 his tot, tantisque flagitiis, hoc quoque maleficium, de quo
 118. iudicium est, reperietis. Etenim quæ reze ita debetis: ubi
 multa avarè, multa audacter, multa improbè, multa perfidi-
 ose facta videtis, ibi *scelus quoque latere inter illa tot fla-
 gitia putatore*. Tamen hoc quidem minimè latet, quod
 ita promptum, & propositum est, ut non ex illis maleficiis,
 quæ in illo constat esse, hoc intelligatur: verum ex hoc
 etiam, r si quod illorum fortè dubitabitur, convincatur.
 Quid tandem, quæro, iudices? num aut ille lanista omni-
 no jam æ gladiis recessisse videtur: aut iste discipulus
 magistro tantulum de arte concedere? Par est avaritia, si-
 milis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia.
 Etenim, quoniam fidem magistri cognovistis, cognoscite
 119. nunc discipuli æquitatem. Dixi jam antea, sæpe numero
 postulatos esse ab istis duos servos in quæstionem, tu sem-
 per, T. Rosci, recusasti. quæro abs te, iine, qui postula-
 bant, indigni erant; qui impetrarent? an iste non com-
 monebat, pro quo postulabatur? an res ipsa tibi iniqua
 videbatur? postulabant homines nobilissimi, atque inte-
 gerimi nostræ civitatis, quos jam antea nominavi: qui ita
 vixerunt, talesque à populo Romano putantur, ut, quid-
 quid dicerent, nemo esset, qui non *aquum putaret*. Postu-
 labant autem pro homine miserissimo, atque infelicissimo,
 qui vel ipse sese in cruciatum dari cuperet, dum de patris
 morte quæretur. Res porò abs te ejusmodi postulabatur,
 ut nihil interesset, utrum eam rem recusares, an *de maleficio*
 120. *confiterere*. Quæ cum ita sint, quæro abs te, quam ob causam
 recusaris. Cum occiditur Sex. Roscius, ibidem fuerunt.
 Servos ipsos, quod ad me attinet, neque arguo, neque pur-
 go. 3 quòd à vobis hoc pugnari video, ne in quæstionem
 dentur, *suspiciosum est*, quòd verò apud vos ipsos in honore
 tanto sunt, profectò necesse est, sciant aliquid, quòd si di-
 xerint, perniciosum vobis futurum sit. *In dominos quæri de*
servis iniquum est. Anne quæritur? Sex. enim Roscius reus
 est. Neque enim, cum de hoc quæritur, vos dominos esse
 dicitis. Cum Chryfogono sunt. Ita credo: litteris eorum,
 & urbanitate Chryfogonus ducitur, ut inter suos omnium
 deliciarum, atque omnium artium puerulos, ex tot elegantif-
 121. *simis familiis lectos, velit hos versari, homines panè ope-*
riarios, ex Amerina disciplina patrisfamilia rusticani. Non
 est ita profectò, iudices: 4 non est verisimile, ut Chryfo-
 gonus horum litteras adamarit, aut humanitatem: non,
 ut rei familiaris negotio diligentiam cognovit eorum, & fi-
 dem est quiddam, quod occultatur. quod quo studiosius
 ab ipsis opprimitur, & absconditur, eo magis aminet, & appa-
 122. *ret*. Quid igitur? Chryfogonus sui maleficii occultandi
 causa quæstionem de his haberi non vult? minimè, iudi-
 ces, non in omnibus arbitror omnia convenire. Ego in
 Chryfogono, quod ad me attinet, nihil ejusmodi suspicor:

neque hoc mihi nunc primùm in mentem venie dicere.
 Meministis, me ita distribuisse initio causam, in crimen:
 cujus tota argumentatio permissa Erucio est: & in auda-
 ciam, cujus partes Roscius imposuit sunt. quidquid male-
 ficii, sceleris, cadis erit, proprium id Rosciorum esse de-
 bebuit, nimiam gratiam, potentiamque Chryfogoni, dici-
 mus & nobis obitare, & perferri nullo modo posse: & à
 vobis, quoniam potestas data est, non modò infirmari,
 verum etiam vindicari oportere. Ego sic existimo: qui
 quæri vellet ex iis, quos constat, cum cadis facta sit, assu-
 se, eum cupere verum invenire: qui recuset, eum profe-
 ctò, tamen verbo non audeat, tamen *re ipsa de maleficio sus-
 picari*. Dixi initio, iudices, nolite me plura de istorum
 scelere dicere, quàm causa postularer, ac necessitas ipsa
 cogeret. Nam & multa res affecti possunt, & unaquæque
 earum multis cum argumentis dici potest. Verum ego
 quod invitus, ac necessarid facio, neque diu, neque dili-
 genter facere possum, quæ præteriti nullo modo poterant,
 ea leviter, iudices, attingi: quæ posita sunt in suspitionibus,
 de quibus si exopto dicere, pluribus verbis sit disserendum,
 ea vestris ingeniis, conjecturaque committo. Venio nunc
 123. ad illud *nomen autem Chryfogoni*, sub quo nomine tota
 societas statuitur: de quo, iudices, neque quomodo di-
 cam, neque quomodo taceam, reperire possum. Si enim
 taceo; vel maximam partem relinquo. sin autem dico; ve-
 reor, ne non ille solus (id quod ad me nihil attingit) sed
 alii quoque plures lætos se esse putent. Tamen ita se res
 habet, ut mihi in communem causam sectorum dicendum
 nihil magnopere videatur. Hac enim causa nova profectò,
 & singularis est. Bonorum Sex. Roscii emtor est
 Chryfogonus. Primum hoc videamus, ejus hominis bona
 qua ratione venierunt, aut quomodo venire potuerunt?
 Atque hoc non ita quaram, iudices, ut id dicam esse in-
 dignum, homini innocenti bona venisse. Si enim hæc audien-
 tur, ac liberè dicentur: non fuit tantus homo Sex. Roscius
 in civitate, ut de eo potissimum conqueramur, Verum hoc
 ego quæro, qui potuerunt ista ipsa lege, quæ de proscriptio-
 ne est, sive Valeria est, sive Cornelia, (non enim novi, nec
 scio) verum ista ipsa lege, bona Sex. Roscii venire qui po-
 tuerunt? Scriptum enim ita dicunt esse, *UT FORVM*
BONA VENIANT, QUI PROSCRIPTI SUNT: quo in
 numero Sex. Roscius non est: *AVT FORVM, QUI IN*
ADVERSARIORVM PRÆSIDIIS OCCISI SUNT. Dum
 præsidia ulla fuerunt, in Sullæ prædiis fuit, posteaquam
 ab armis recesserunt: in summo otio rediens à cena, Romæ
 occisus est. Si lege: bona quoque, lege venisse fateor.
 sin autem constat contra omnes non modò veteres leges,
 verum etiam novas, occisum esse: bona quo jure, aut quo
 modo, aut qua lege venierint, quæro. In quem hoc dicam,
 124. quæris, Eruci? non in eum, quem vis, & putas. nam Sul-
 lam & oratio mea ab initio, & ipsius eximia virtus omni
 tempore purgavit. Ego hæc omnia Chryfogonum fecisse
 dico, ut ementiretur, ut malum civem Roscium fuisse
 fingeret, ut cum apud adversarios occisum esse diceret, ut
 hæc de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Sullam pas-
 sus non sit. Denique etiam illud suspicor, omninò hæc
 bona non venisse: id quod postea, si per vos, iudices, li-
 citum erit, aperietur. Opinor enim esse in lege quam ad
 125. diem proscriptiones, venditionesque fiant: 5 nimirum
 KALENDAS JUNIAS. Aliquot post menses & homo oc-
 cisus est, & bona venisse dicuntur. Profectò aut hæc bonà
 in tabulas publicas nulla redierunt, nosque ab isto nebulone
 facilius eludimur, quàm putamus: aut, si redierunt,
 tabula publicæ corruptæ aliqua ratione sunt. Nam lege
 quidem,

1. Si quod illorum forte dubitabitur. Mss. nostris editionesque anti-
 quate, si quod de illorum. Forlan, si quod de illorum. Gualtinius quod ta-
 men ab eodem displicuerat Hotomano.
 2. Roscius recessisse videtur. Idem libri omnes, item cæsi prædide
 Mitozio, & gladiis recessisse, vel recessisse.
 3. Quod à vobis hoc quæritur videtur. Mss. nostris & avorum sæculo ortu.

edd. à vobis oppugnari.
 4. Non est verisimile, ut Chryfogonus horum &c.) Lambinus abiecit, ver-
 isimile, cui spurium, contra libros sanè scriptos cæsolique.
 5. Nimirum Kalendas Junias. Ita mss. nostris editionesque primæ. p-
 fectiores, nimirum ad Rosci, non necessario.

quidem, bona venire non potuisse constat. Intellego, me ante tempus, iudices, hæc scrutari, & propemodum errare, qui, cum capiti Sex. Roscii mederi debeam, *raduvisam curam*. Non enim laborat de pecunia, non ullius rationem sui commodi ducit: facile egestatem suam se latu- rum putat, si hac indigna suspitione, & ficto crimine li- 19beratus sit. Verum quaeso à vobis, iudices, ut hæc pauca, quæ restant, ita audiat, ut partim me dicere pro me ipso putetis, partim pro Sex. Roscio. Quæ enim mihi ipsi in- digna, & intolerabilia videntur, quæque *ad omnes, nisi pro- videmus*, arbitrator pertinere: ea pro me ipso, ex animi mei sensu, ac dolore pronuntio. Quæ ad hujus vitæ casum, causamque pertineant, & quid licet pro se dici velit, & qua conditione contentus sit, jam in extrema oratione nostra, 20iudices, audietis. Ego hæc à Chryfogono, mea sponte, te- moto Sex. Roscio, quaero. Primum, quare civis optimi bona venierint: deinde, quare hominis ejus, qui neque proscriptus, neque apud adversarios occisus est, bona venierint, cum in eos solos lex scripta sit: deinde, quare aliquanto post eam diem venierint, quæ dies in lege præ- finita est: deinde, cur tantulo venierint. Quæ omnia si, quemadmodum solent liberti nequam, & improbi facere, *in patrimonium suum voluerit conferre*; nihil egerit. nemo est enim, qui nesciat, propter magnitudinem rerum multa multos (2 partim connivente) partim imprudente L. Sulla commisisse. Placetigitur in his rebus aliquid impru- dentia præteriri? non placet, iudices: sed necesse est. Etenim si JUPITER OPTIMVS maximus, capus natus, & arbitrio cœlum, terra, mariaque reguntur, sæpe ventis ve- hementioribus, aut immoderatis rempestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbeis delevit, fruges perdidit: quorum 3 nihil perniciosi causa, divino consilio, sed *vi ipsa*, & *magnitudinis rerum*, factum putamus: at contra, commoda, quibus utimur: lucemque qua fruimur: spiritumque, quem ducimus, ab eo nobis dari, atque imperitari videmus: quid miramur, L. Sul- lam, cum solus temp. regeret, orbemque terrarum guber- naret, imperiique majestatem, quam armis receperat, legi- bus confirmaret, *aliqua animadvertere non potuisse*? nisi hoc mirum est, quod vis divina assequi non possit, si id mens 4humana adepta non sit. Verum, ut hæc missa faciam, quæ jam facta sunt: ex iis, quæ nunc maxime fiunt, nonne qui- vis potest intelligere, omnium architectum, & machina- torem unum esse Chryfogonum, qui Sex. Roscii nomen deferendum curavit? hoc iudicium, cujus honoris causa acculare se dixit Erucius?

DESUNT NON PAVCA.

aptam, & ratione dispositam se habere existimant, qui in Salentinis, aut in Brutiis habent, unde vis ter in anno au- 133dire nuntium possunt, alter tibi descendit de palatio, & ædibus suis: habet *animi relaxandi causam* *varius amicum*, & sub- urbanum, plura præterea prædia, neque tamen ullum, nisi præclarum, & propinquum: domus referta vasibus Corin- thiis, & Deliacis, in quibus est 4 authepsa illa, quam tan- to pretio nuper mercatus est, 5 ut, qui prætereuntes pre- tium enumerari audiebant, *fructum ventre* arbitrentur. Quid præterea calati argenti? quid stragule vestis? quid pictarum tabularum? quid signorum? quid marmoris apud illum putatis esse? tantum scilicet, quantum è mul- tis, splendidisque familiis in turba, & rapinis coacer-

vati una in domo potuit. Familiam verò quantum, & 134quam variis cum artificibus habeat, quid ego dicam? Mito hæc arteis vulgareis, coquos, pistores, lecticarios. *animi & aurium causa* tot homines habet, ut quotidiano cantu vo- cum, & nervorum, & tibiaram, nocturnisque conviviis tota vicinitas personet. In hac vita, iudices, quos sumus quoti- dianos, quas effusiones fieri putatis? quæ verò convivia 2 honesta, credo, in ejusmodi domo: si domus hæc habenda est potius, quam *officina nequitie*, & diversorium flagitiorum omnium. Ipse verò quemadmodum composito & delibuto 135capillo passim, per forum voliter cum magna caterva toga- torum, videris, iudices: ut omneis despiciat, *hominem præ se neminem putes*, ut se solum beatum, solum potenter putet. Quæ verò efficiat, & quæ conetur, si velim commemorare, vereor, iudices, ne quis imperitior existimet, me causam nobilitatis victoriamque; voluisse lædere: tamen meo jure possum, si quid in hac parte mihi non placeat, vituperare. Non enim vereor, ne quis alienum me animam habuisse à causa nobilitatis existimet. Sciunt ii, qui me norunt, me 136pro illa tenui infirmaque parte, posteaquam id, quod maxi- mè volui, fieri non potuit, *ut componeretur*: id maxime de- fendisse, ut ii vincerent, qui vicerunt. Quis enim erat, qui non videret, humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perdit civis erat, non se ad eos jungere, quibus incolumbibus, & *domi dignitas*, & *foris auctoritas* retineretur, Quæ perfecta esse, & suum cuique honorem, & gradum redditum, gaudeo, iudices, vehe- menterque lautor: eaque omnia deorum voluntate, studio populi Romani, consilio, & imperio, & felicitate L. Sul- la, gesta esse intelligo. Quod animadversum est in eos, quæ 137contra omni ratione pugnarunt: non deo reprehendere, quod viris fortibus, quorum opera eximia in rebus geren- dis existit, *honus habitus est*; laudo. quæ ut fierent, idcirco pugnarum esse arbitror, neque in eo studio partium fuisse confiteor. Sin autem id actum est, & idcirco arma sumta sunt, ut homines postremi, pecuniis alienis locupletaren- tur, & in fortunas uniuscujusque impetum facerent, & id non modo re prohibere non licet: sed ne verbis quidem vi- tuperare, tum verò in isto bello non recreatus, neque resti- tatus, sed *subactus oppressusque*, populus Romanus est. Ve- 138rum longe aliter est. nihil horum est, iudices. non modo non lædetur causa nobilitatis, si istis hominibus resistitis: verum etiam omabitur. Etenim qui hæc vituperare voluit, Chryfogonum tamen posse queruntur: qui laudare voluit, concessum ei non esse commemorant. Ac jam nihil est, quod quisquam aut tam stultus, aut tam improbus sit, qui dicat, VELLEM QUIDEM LICERET: HOC DIXISSEM: Dicas licet, HOC FECISSEM: Facias licet: nemo pro- hibet. HOC DECREVISSEM: Decerne, modè rectè: omnes approbabit. HOC IUDICASSEM: Laudabunt omnes, si rectè & ordine judicaris. Dum necesse erat, resque ipsa co- 139gebat, unus omnia poterat: qui posteaquam magistratus creavit, legesque constituit, sua cuique procuratio, auctoritasque est restituta. Quam si retinere volunt ii, qui recupera- runt: in perpetuum poterunt obtinere. sin has cædes, & rapinas, & hos tantos, tamque profusos sumtus aut facient, aut approbabit: nolo in eos gravius quidquam, ne omni- nis quidem causa dicere: unum hoc dico: *nostri isti nobiles, nisi vigilantes, & boni, & fortes, & misericordes erunt: iis ho- minibus, in quibus hæc erunt, ornamenta sua concedant necesse est*. Quæ propter desinant aliquando dicere, malè aliquem 140locutum esse; si quis verè ac liberè locutus sit: desinant

Q 2

suam

1. Neque apud adversarios occisus, neque proscriptus est. Illud neque pro- scriptus, abest nostris codicibus & edd. vet. nescio an existit in Vri- nianis. loquitur enim ambiguit.

2. *Pecuniam considerent*. Bine hæc voces non sunt in mss. nostris aut edd. veteribus, & non videntur auctoritas.

3. *Nihil perniciosi causa*. Sic ingerunt Critici, & Gellii libro ix. cap. 14. verum tamen cum & mss. nostri *perniciosa*, non etiam malè.

4. *Authepsa illa*. Sic omnes libri; denique verbum restituendum, ex mss. Palatinis, Lampidii Helagabalo cap. 19. *Primum diade authe- psæ argenteæ habuit*.

5. *Ut qui prætereuntes pretium enumerari, &c.* Pal. pt. ut quidam præ- teunte qui id pretium enumerari S. Victoris, ut qui prætereuntes quid præ- ceptum numerari. forte, ut quidam prætereuntes qui id præcepi adnumerari.

suam causam cum Chryfogono communicare: desinant, si ille laxius sit, de se aliquid detractum arbitrari: videant ne turpe, miserumque sit, eos, qui equestrem splendorem pati non poterunt, *servi* nequissimi dominationem ferre posse. Quæ quidem dominatio, iudices, in aliis rebus antea veris datur: nunc verò 1 quam viam munit, quod iter affectet, videtis, ad fidem, ad iurandum, ad iudicia vestra, ad id, quod solum propè in civitate sincerum, san-
 144 ctumque restat. Hinc etiam sese putat aliquid posse Chryfogonus? hic etiam potens esse vult? o rem miseram, atque acerbam! Neque mehercules hoc indignè fero, quòd verear, ne quid possit: verum quòd ausus est, 2 quòd speravit, sese a pud apud tales viros aliquid ad perniciem esse innocentis, id ipsum queror. Idcirco 3 experrecta nobilitas, armis, atque ferro repub. recuperavit, ut ad libidinem suam liberti, *servi*que nobilitum, bona, fortunas ve-
 145 stras, nostrasque vexare possent? Si id actum est, fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor inanis, qui cum illis lenissem. tametsi inermis, iudices, sensi. Sin autem victoria nobilium ornamento, atque emolumento respubliæ, populoque Romano debet esse: tum vetò optimo, & nobilissimo cuique meam orationem gratissimam esse oportet. Quòd si quis est, qui & se, & causam lædi putet, cum Chryfogonus vituperetur: is causam ignorat: se ipsum propè non novit. Causa enim splendior fiet, si nequissimo cuique resistetur. Ille improbissimus Chryfogoni fautor, qui sibi cum illo rationem communicatam putat, læditur,
 146 cum ab hoc splendore causæ separatur. Verum hæc omnis oratio (ut jam antè dixi) mea est: qua me uti resp. & dolor meus & istorum injuria coëgit. Sed Roscius horum nil indignum putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur: putat homo imperitus morum, agricola & rusticus, ista omnia, quæ vos per Sullam gesta esse dicitis, *more, lege, iure gentium facta*: culpa liberatus, & crimi-
 147 ne nefario solutus cupit à vobis discedere. Si hac indigna suspicione careat, animo æquo se carere suis omnibus commodis dicit. rogat, oratque te, Chryfogone, si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem convertit: si nulla in rete fraudavit: si tibi optima fide sua omnia concessit, adnumeravit, appendit: si vestitum, quò ipse tectus erat, 4 anulumque de digito suum tibi tradidit: si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neque præterea quidquam excepit: ut sibi per te liceat innocenti amicorum
 148 opibus 5 vitam in egestate degere. Prædia mea tu possides: ego aliena misericordia vivo: concedo: & quod *animus aquus est*, & quia necesse est, mea domus tibi patet, mihi clausa est: fero, familia mea maxima uteris, ego servum habeo nullum: patior, & ferendum puto. Quid vis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuam voluntatem lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? si *spoliorum causa* vis hominem occidere, spoliasti. Quid queris amplius? Si inimicitiarum: qua sunt tibi inimicitia cum eo, cuius ante prædia possidisti, quam ipsum cognosti? Sin metuis: ab eo ne aliquid metuis, quem vides ipsum ab sese tam atrocem injuriam propullare non posse? Sin, quòd bona, quæ Roscii fuerunt, tua facta sunt, idcirco hunc illius filium studeo perdere:

1. Quam viam munit, quod iter affectet. Sic mss. & antiquus cuss. recentius, quo iter. videntur esse verba alienius poetæ. nam pedes apertæ apparent Trochæici versus.

Quam viam

Munit, quod iter affectet.

2. Quod speravit sese apud tales viros aliquid ad perniciem posse innocentis. Vox posse restat solum in Pal. pr. hoc posita, viros posse aliquid ad perniciem. ac enim ceteri duo, item S. Victoris, nec non exolevit, eam non agnoscunt: & poterat abesse, dummodo & sese mutaretur in ipse.

3. Experrecta nobilitas. Mss. nostri & olim editi respiciunt nobilitatem. Annullumque de digito (suum sibi tradidit.) Ausus iam sequi Paulum & Adam Manutios admittit conjecturam Lambini: quod è vulgata nihil boni succi exprimerem. nam ut prædare, parali: orum tantum, aut

nonne ostendis id te vereri, quòd præter ceteros tu metueres. non debeat nequando, *liberi prescriptorum bona patria reddantur*? 6 Facis injuriam, Chryfogone, si majorem spem em-
 149 tionis tuæ in hujus extio ponis, quam in his rebus, quas L. Sulla gessit. Quòd si tibi causa nulla est cur hunc miserum tanta calamitate affici velis: si tibi omnia sua, præter animam, tradidit, nec sibi quidquam paternum, 7 ne monumenti quidem causa, reservavit: per deos immortales, quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera, immanisque natura? QVIS VMQVAM PRAEDO fuit tam nefarius: quis pirata tam barbarus, ut, cum integram prædam sine sanguine habere posset, cruenta spolia detrahere mallet? Scis hunc nihil habere, nihil audere nihil posse, nihil unquam contra rem tuam cogitasse: & tamen oppugnas eum, quem neque metueri potes, neque, odisse debes, nec quidquam habere jam reliqui vides, quòd ei detrahere possides: nisi hoc indignum putas, quòd vestitum sedere in iudicio vides: quem tu è patrimonio, tamquam è naufragio, nudum expulisti. Quali verò nescias, hunc & alii, & vestiri è Cæcilia, Balaerici filia, Nepotis sorore, spectatissima famina: quæ cum patrem clarissimum, amplissimos patruos, quantissimum fratrem haberet: tamen, cum esset mulier, vir tute perfectit, ut, quanto honore ipsa ex istorum dignitate assueretur, non minor illi ornamenta ex sua laude redderet. An quòd diligenter defenditur, id tibi indignum facinus videtur? Mihi crede, si pro patris ejus hospitibus, & gratia, vellent omnes hujus hospites adesse, & auderent liberè defendere: satis copiosè defenderetur. Sin autem pro magnitudine injuriæ, proque eo, quòd 8 *summa resp. in hujus periculo sentatur*, hæc omnes vindicarent: consistere mehercule vobis isto in loco non liceret. Nunc ita defenditur, non sanè, ut molestè ferre adversarii debeant, neque ut se potentia superari putent. Quæ domi gerenda sunt, ea per Cæciliam transiguntur. fori, iudicioque rationem Messalla, ut videtis, iudices, suscepit, qui si iam satis ætatis, atque roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret. quoniam ad dicendum inopedito est ætas, & pudor, qui ornata aetate: causam mihi tradidit, quem sua causa cupere, ac debere intelligebat. ipse assiduitate, consilio, auctoritate, diligentia, periclitatur, ut Sex. Roscii vita, erepta de manibus scætorum, sententiis iudicum permitteretur. Nimirum, iudices, pro hac nobilitate patris maxima civitatis in armis fuit: hæc acta res est, uti nobiles restituerentur in civitatem, qui hoc facerent, quòd facere Messallam videtis: qui caput innocentis defenderent: qui injuriæ resistere: qui, quantum possent, 9 in salute alterius, quam in exitio, mallent assiderere. Quòd si omnes, qui eodem loco nati sunt, facerent: & res publica ex illis, & ipsi ex invidia minus laborarent. Verum si à Chryfogono, iudices, non impetramus, ut pecunia nostra contentus sit, vitam ne petat: si ille adduci non potest, ut cum ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucem quoque hanc, qua communis est, eripere cupiat: si non satis habet avaritiam suam pecunia explete, nisi etiam crudelitate sanguinis perlitus sit: unum per fugium, iudices, una spes reliqua est Sex. Roscii, eadem, quæ teip. vestra pristina bonitas, & misericordia: quæ si manet, salvi etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tempore
 1 in

eorum quos non nomino.

5. Vitam in egestate degere. S. Victoris liber, Pal. prim. & tert. egestatem, quòd Gulielmo displicebat.

6. Facis injuriam Chryfogone. Male hæc voces transponit Lambinus. non est formula leniter oburgantis peccantem.

7. Ne monumenti quidem causa reservari. S. Viet. cod. causa dare servavit, quòd & in Pal. oct. nam tert. clare servavit. pr. clam servare.

8. Summa resp. in hujus periculo sentatur. Redollet quòd erat in scriptis nostris & edd. annorum centum & triginta. vulgata enim exinde resp. ab.

9. In salute alterius. Annotat Gulielmus, non negligendam S. Victoris scripturam in saluto, & sic quoque Pal. pr.

10. Roscio eadem quæ resp. vestra etc. Nescio an sequi possim locutionem Pal. & olim ceterum Roscio, eademque resp. vestra etc.

in republ. versata est, vestros quoque animos (id quod fieri profecto non potest) duriores, acerbioresque reddidit: actum est, iudices: *in hac tanta immanitate versari.* Ad eamne rem vos reservati estis? ad eamne rem delecti, ut eos condemnaretis, quos sectores, ac licarii jugulare non potuissent? Solent hoc boni imperatores facere, cum praelium committunt, ut in eo loco, quo fugam hostium fore arbitrentur, milites collocent: in quos, si qui ex acie fugerint, de improvilo incidant. Nimirum similiter arbitrantur isti bonorum euntiores, vos hic, tales viros, sedere, qui excipiant eos, qui de suis manibus effugerint. Dii prohibeant, iudices, ut hoc, quod majores CONSILIVM PVBLICVM vocari voluerunt, praesidium sectorum existimetur. An vero iudices, vos non intelligitis, nihil aliud agi, nisi ut proscriptorum liberi quavis ratione tollantur, & ejus rei initium in vestro iurejurando, atque in Sex. Roscii periculo quari? dubium est, ad quem maleficium petineat, cum videatis in altera parte sectorem, inimicum, licarium, eundemque accusatorem hoc tempore: ex altera parte egentem, probatum suis filium, in quo non modo culpa nulla, sed ne suspicio quidem potuit consistere? Numquid hic aliud videtis ob stare Roscio, nisi quod patris bona venierunt? *Quod si id vos suscipitis, 2 & eadem in re operam vestram profitemini: si idcirco sedetis, ut ad vos adducantur eo*

rum liberi, quorum bona venierunt: cavete, per deos immortalis, iudices, ne nova, & multo crudelior per vos proscripio instituta esse videatur. Illam priorem, quae facta est in eos, qui arma capere potuerunt, tamen senatus suscipere noluistis, ne quid acrius, quam more majorum comparatum est, publico consilio factum videretur. Hanc vero, quae ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio, a vobis rejicitis, & aspernamini, videte, per deos immortales, quem in locum reipubl. perveaturam putetis. Homines sapientis, & ista auctoritate, & potestate praeditos, qua vos estis, ex quibus rebus maxime respubl. laborat: iis maxime mederi convenit. Vestrum nemo est quin intelligat, populum Romanum, qui quondam in hostiis lenissimus existimabatur, hoc tempore domestica crudelitate laborare. Hanc tollite ex civitate, iudices, hanc pati nolite diutius in hac republ. versari: quae non modo id habet in se mali, quod tot civis atrocissimè sustulit, verum etiam hominibus lenissimis ademit misericordiam consuetudine incommodorum. Nam CVM OMNIBVS horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus: etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Nihil videtur deesse.

M. TVLLII CICERONIS
PRO
Q. ROSCIO COMOEDO,
ORATIO TERTIA.

Multi, quae desunt, quarendae.

SYNOPSIS.

Quaestio An Roscio, Fannius aliquid debeas ex societate respulacione Roscii? repromissione Fannii? Actor Fannius. Patronus Fannii P. Satrius: Reus Sexti. Roscius Comoedus. Patronus Roscii Cicero; Judex C. Calpurnius Piso, adfessor M. Terentius vir consularis: Acta in Comitio anno Ciceronis 31. urbis 677.

malitiam naturae, crederetur. Is scilicet vir optimus, & singulari fide 1 praedius, qui suo iudicio, tabulis suis, testibus uti conatur. Solent ferè dicere qui per tabulas 2 hominis honesti pecuniam expensam tulerunt: *Egone talem virum corrumpere potius, ne mea causa falsum in codice referret?* Exspecto, quam mox Chreæ hac oratione utatur: *Egone hanc manum, plenam perfidiae, & hos digitos meos impellere potui, ut 3 falsum perscriberent nomen?* Quod si ille suas proferet tabulas: proferet suas quoque Roscius. erit 4 in illius tabulis hoc nomen: at in hujus non erit. Cur potius 4 illius, quam hujus, credetur? Scripsisset ille, si non

jussu hujus expensum tulisset? non scripsisset hic, quod sibi expensum ferri jussisset? Nam, quemadmodum TVRRE EST scribere, quod non debeat: sic improbum est, non referre, quod debeas. & quæ enim tabulae condemnantur ejus, qui verum non retulit: & ejus, qui falsum perscripsit. Sed ego copia, & facultate causæ confusus, vide quo progrediar. Si tabulas C. Fannius accepti, & expensi proferret suas, in suam rem, suo arbitratu scriptas: quod minus secundum illum iudicetis, non recuso. *Quis hoc frater fratris, quis parens filio tribuit, ut, quodcumque retulisset, id ratum haberet? ratum habebit Roscius, profer. quod tibi fuerit*

1. In republica versata est. Idem eod. item Pal. tort. & editi olim, in temp. versata. quod arbitrabatur Gulielmus dictum, ut versum in temp. Urini liber in rep. grassat.

4. Et eadem in re operam vestram. Sic quidem editi. sed mss. nostri, aut eadem res aut eandem rem. unde facit Gulielmus, & eam ad rem.

1. Praedius, in suo iudicio. Hæc est lectio Palatini, & editionum veterum, inveniuntque in suis scriptis Hotomannus. vulgata, praedius, qui quo iudicio.

homines pecuniam. eod. vett. homines citi pecuniam.
3. Falsum perscriberet nomen. Idem libri, perscriberem.
4. Illius quam hujus credetur? scripsisset ille, si non. Idem, credetur scripsisset ille si non. Lamb. interpositis, hujus tabulis credetur?